

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних економічних відносин,
управління та адміністрування

ДО ЗАХИСТУ ДОПУЩЕНА

Зав. кафедрою _____
(підпис)
д.е.н. Михайлик Д.П.

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ

Виконала
ст. гр. - МЕВ-119

(підпис)

П.В. Баранова
(ініціали та прізвище)

Науковий керівник
к.е.н., доцент

(підпис)

Г.А. Бублей
(ініціали та прізвище)

Запоріжжя

2023

ПРАТ «ЛВНЗ «ЗАПОРІЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Кафедра міжнародних економічних відносин,
управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав.кафедри _____

д.е.н. Михайлик Д.П.

«_____» _____ 2023 р.

Студентки гр. МЕВ-119, спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Баранової Поліни Володимирівни

1. Тема: Оцінка перспективи розвитку ринку зерна в Україні

затверджена наказом по інституту № _____ від _____ . . . р.

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: _____ . . . р.

3. Перелік питань, що підлягають розробці

1. дослідити теоретичні засади розвитку ринку зерна;

2. провести економічну оцінку ФГ «Земля і Воля»;

3. проаналізувати структура світового ринку зерна;

4. розглянути програми підтримки ринку зерна як на міжнародному, так і на державному рівні;

5. проаналізувати діяльність міжнародних зернових бірж;

6. зробити прогнози щодо ринку зерна;

7. виявити позиції України на міжнародному ринку зерна.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить: 85 сторінок, 10 таблиць, 9 рисунків, 57 бібліографічних посилань.

Метою дипломної роботи є узагальнення теоретично-методичних та організаційно-економічних засад розвитку ринку зерна, економічна оцінка виробництва зернової продукції в сільськогосподарському підприємстві, оцінка перспектив розвитку ринку зерна в Україні.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної бакалаврської дипломної роботи є економічна діяльність ФГ «Земля і Воля».

Предметом дослідження є дослідження є ринок зерна України.

За результатами дослідження розкрито теоретичні засади розвитку ринку зерна, проаналізувано структура світового ринку зерна та діяльність міжнародних зернових бірж, розглянуто програми підтримки ринку зерна як на міжнародному, так і на державному рівні.

Визначені позиції України на міжнародному ринку зерна та розроблено прогнози щодо ринку зерна у найближче майбутнє.

РИНОК, ЗЕРНО, ЕКСПОРТ, ІМПОРТ, ЗОВНІШНІЙ РИНОК,
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ,
АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА.....	8
1.1 Сутність ринку зерна і його місце в структурі АПК.....	8
1.2 Основи функціонування ринку зерна.....	15
1.3 Міжнародний досвід регулювання ринку зерна.....	23
Висновки до 1 розділу.....	30
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	32
2.1 Структура світового ринку зерна	32
2.2 Місце України на світовому ринку зернової продукції.....	35
2.3 Аналіз фінансово-економічної діяльності ФГ «Земля і Воля».....	37
Висновки до 2 розділу	54
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХІ ПІДТРИМКИ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ.....	55
3.1. Міжнародна та державна підтримка ринку зерна України: реалії..	55
3.2 Перспективи розвитку ринку зерна в Україні	64
Висновки до 3 розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ
ТА ТЕРМІНІВ

Слово / словосполучення	Скорочення	Умови використання
А		
Агро-промисловий комплекс	АПК	по тексту
Г		
гривня, гривень	грн	при цифрах
Е		
		по тексту
електронна обчислювальна машина	ЕОМ	по тексту
І		
інші, інше	ін.	по тексту
М		
Місяць	міс.	по тексту
метр квадратний	м ²	по тексту
О		
Одиниця	од.	по тексту
П		
податок на додану вартість	ПДВ	по тексту
Р		
Рисунок	рис.	по тексту
Рік	р.	при цифрах
Роки	рр.	при цифрах
Рядок	ряд.	у таблицях
С		
Співдружність Незалежних Держав	СНД	по тексту
Сполучені Штати Америки	США	по тексту
Сторінка	с.	при цифрах
Т		
Таблиця	табл.	по тексту
тисяч гривень	тис. грн	при цифрах
Товариство з обмеженою відповідальністю ККД	ТОВ ККД	по тексту
Товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	по тексту
торгівельна марка	ТМ	по тексту
І так далі	т.д	по тексту
Ш		
Штук	шт.	по тексту

ВСТУП

Актуальність теми. Аграрний сектор економіки – важлива складова будь-якої національної економіки світу, зокрема України. В сучасних глобалізаційних умовах він представляє найбільший інтерес, оскільки на сьогодні продовольче забезпечення зростаючої кількості населення світу є найбільш гострим питанням. Особлива роль у вирішенні питань продовольчого забезпечення належить зерновій галузі, яка є стратегічною галуззю кожної держави.

Останнім часом набуває все більшої актуальності виробництво достатньої кількості зерна не лише для забезпечення внутрішніх потреб держави, а також для зміцнення позицій держави на світовому ринку. Саме тому стан ринку зерна є важливим показником економічного розвитку держави та якості її продукції загалом.

Ринок зерна досі залишається найбільш досліджуваним об'єктом, функціонування якого на сьогодні важко назвати ефективним. Тенденції, які формуються на світовому ринку зерна, сильно залежать від низки факторів, серед яких найважливішими є сталий економічний розвиток країни загалом, і зокрема – рівень розвитку галузей аграрного сектору економіки, геополітичні (конфлікти на політичній арені, війни), демографічні зміни в світі (стрімке зростання кількості населення), глобальне потепління та зміна клімату, обмеженість природних ресурсів (посівних площ) тощо.

Мета й завдання дослідження. Метою кваліфікаційної бакалаврської дипломної роботи є узагальнення теоретично-методичних та організаційно-економічних засад розвитку ринку зерна, економічна оцінка виробництва зернової продукції в сільськогосподарському підприємстві, оцінка перспектив розвитку ринку зерна в Україні.

Для досягнення поставленої мети, в роботі необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити теоретичні засади розвитку ринку зерна;

- провести економічну оцінку виробництва зернових культур в сільськогосподарському підприємстві;
- проаналізувати структура світового ринку зерна;
- розглянути програми підтримки ринку зерна як на міжнародному, так і на державному рівні;
- проаналізувати діяльність міжнародних зернових бірж;
- зробити прогнози щодо ринку зерна;
- виявити позиції України на міжнародному ринку зерна.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної бакалаврської дипломної роботи є економічна діяльність ФГ «Земля і Воля» .

Предметом дослідження є ринку зерна України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є закономірності та принципи управління економічними об'єктами й процесами, а також системний підхід, відповідно до якого об'єкт дослідження розглядається як складна система, що функціонує під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників і визначається системою ознак.

У процесі дослідження було використано такі методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу (для обґрунтування й уточнення об'єкта дослідження, його складових, завдань, інструментів; для систематизації правил формування системи показників оцінки діяльності підприємства); описової статистики (для аналізу ознак діяльності підприємства за системою показників), пакет MS Office Excel.

Інформаційною базою дослідження слугували нормативно правові акти України, монографії, періодичні видання.

Теоретичною і методичною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань ринку зерна, посібники, а також наукові публікації періодичних видань.

Практичне застосування отриманих результатів. Практична значущість отриманих результатів роботи полягає в прогнозній оцінці ринку зерна України та перспектив його розвитку.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

1.1. Сутність ринку зерна і його місце в структурі АПК

Ринок зерна входить до складу агропромислового комплексу і відіграє важливу роль у глобальній економіці. Він представляє собою систему обміну зерном і зерновими продуктами, включаючи вирощування, збір, транспортування, зберігання, переробку та розподіл зернових культур.

Ринок зерна є ключовим компонентом агропромислового сектору, оскільки зернові культури, такі як пшениця, кукурудза, рис, ячмінь і соя, становлять основу харчової бази світу. Вони використовуються як основні кормові складові для тваринництва, а також як сировина для харчової та нехарчової промисловості.

Ринок зерна є глобальним, де зерно торгується між країнами. Великі зернові експортери, такі як США, Канада, Аргентина, Бразилія і Україна, поставляють значну кількість зерна на світовий ринок. З іншого боку, країни-імпортери, такі як Китай, Індія, ЄС, Японія і Єгипет, залежать від імпорту зерна для задоволення внутрішнього попиту.

Організація та регулювання ринку зерна можуть варіюватись в різних країнах. У багатьох країнах існують спеціальні організації, які контролюють торгівлю зерном, встановлюють правила та стандарти якості, надають фінансову підтримку аграрному сектору та сприяють розвитку інноваційних технологій.

Ринок зерна також впливає на ціни на харчові продукти та забезпечення продовольством. Рівень попиту і подання на зерно може впливати на ціни на зернові культури, а це в свою чергу впливає на вартість хліба, м'яса, молока та інших продуктів харчування.

Отже, ринок зерна є необхідною складовою агропромислового комплексу, він впливає на економіку країн, забезпечує продовольство та розвиток іншої галузі промисловості.

Останнім часом у продовольчій сфері спостерігалось спад виробництва в агропромисловому комплексі, в результаті якого виникають нові ринкові структури. Спостерігається децентралізація управлінських повноважень: функції держави змінилися та перетворились з ринкового монополіста в ринкового агента на сільськогосподарських і продовольчих ринках.

Україна прийняла ринкову модель економіки, яка базується на лібералізації економічних відносин, що означає обмеження державного регулювання міжгалузевих соціально-економічних зв'язків та зменшення соціальних гарантій.

Однією з найважливіших змін в аграрному секторі є поява структур, яких раніше не існувало і значення яких дуже швидко зростає, наприклад, численних посередницьких структур між виробниками та споживачами зернової продукції. Після лібералізації ринків, суб'єктно-об'єктна структура АПК зазнала дуже серйозних змін (М. Присяжнюк, М. Зубець, П. Саблук, 2017; О. Бородіна, 2012).

У нинішніх умовах очевидною є зворотна сторона спрощеного розуміння організаційно-економічних засад ринків та ринкових відносин, пов'язаних з купівлею-продажем, позбавлених державного втручання. Ринкова трансформація вітчизняного АПК, як правило, супроводжується кризовими явищами в аграрному секторі, що спричиняють стрімкі зміни кількості виробничих потужностей у сільському господарстві та суміжних галузях, порушення паритетних відносин, погіршення технічного стану господарювання, перевикористання виробничих потужностей, збільшення втрат зерна, зернопродуктів та хлібобулочних виробів з одночасним зниженням їх конкурентної якості.

Розвиток ринкових відносин в управлінні сільськогосподарським виробництвом та розширення прав учасників ринку призвело до необхідності вдосконалення ринкової моделі ринку зерна. Визначено об'єктивну необхідність

системного дослідження сутності ринку зерна та його місця в структурі агропромислового комплексу, а також структурно-функціонального наповнення цього ринку, виявлення чинників, що формують співвідношення попиту і пропозиції, ціни та похідні від них відносини між учасниками зернового ринку. Ринкова структура, яка найкраще відповідає потребам споживачів, задовольняє їхні вимоги та задовольняє їхній стійкий попит на високоякісну продукцію за прийнятними цінами, є ефективною ринковою структурою.

Метою сільськогосподарських ринків є створення умов і стимулів для виробництва та переробки продукції на основі ефективних ринкових механізмів для взаємної вигоди виробників, оптових торговців і споживачів. В основі цього процесу лежить встановлення тісних економічних відносин між учасниками ринку, а також регулювання виробництва та збуту сільськогосподарської продукції з метою задоволення поточного та майбутнього попиту. (Б. Пасхавер, О. Шубравська, Л. Молдаван, 2009).

Сучасна організація аграрного ринку формувалася в досить складних умовах, деякі його елементи тільки формуються або ще не існують, що викривлює рівень рівності між секторами в аграрному секторі, порушує процес еквівалентного обміну між сільським і промисловим виробництвом, а самі сільські виробники все ще більше орієнтуються на державу, ніж на ринок.

Найважливішим сектором аграрного ринку є ринок зерна, який являє собою складну систему економічних відносин та інтересів учасників ринку. Вітчизняний ринок зерна займає провідне місце в агропромисловому комплексі країни як за обсягами продажів, так і за розвиненістю ринкової інфраструктури. Сектор зернових відіграє системоутворюючу роль у дослідженні поточного стану вітчизняного агропромислового комплексу та перспектив його змін. Рівень розвитку аграрного сектору значною мірою визначає стан інших галузей агропромислового комплексу, а відтак і соціально-економічну стабільність країни. Забезпечення продовольчої безпеки за рахунок власного виробництва є стратегічним напрямком, оскільки продовольча безпека - це питання не лише продовольчої, а й національної безпеки. (О. Бігдан, 2012).

Природа категорії "ринок" викликає великий інтерес у роботах багатьох економістів. У системах економічної класифікації термін "ринок" використовується в різних значеннях і тлумаченнях, наприклад, як сфера товарного обігу, чи трактується у значенні всієї сукупності економічних відносин з приводу купівлі-продажу товарів, послуг тощо. Ринки описують рух товарного виробництва і відтворення відповідно до законів обігу. Ринки впливають на формування структури виробництва і визначають перспективи сукупного відтворення в цілому (В. Бойко, 2008).

Визначення зернових ринків змінювалося з розвитком управлінських відносин в аграрному секторі, про що свідчать наукові праці.

Проблеми ринку зерна України плідно досліджували у своїх працях І. Кузнєцова, Ю. Михайлов, Г. Ортіна та інші. Їх наукові дослідження використовуються для вирішення широкого кола питань, пов'язаних з розвитком ринку зерна та формуванням національних економічних пріоритетів України з урахуванням потенціалу цього ринку.

Найважливіше теоретичне значення для дослідження міжнародної конкурентоспроможності економіки у світлі питань має теоретична база, закладена Р. Солоу, М. Портером, Давидом Рікардо, Адамом Смітом, К. Шапіро, Д. Фарелл, Г. Салонером, Е. Голдраттом та іншими класиками економічної теорії.

Ринки зерна можна визначити з точки зору «системи регулювання фінансово-економічних, комерційних, кредитно-податкових, соціальних, морально-етичних і правових спонукальних мотивів, заходів, норм, ситуацій, процесів і явищ, що сприяють задоволенню населення хлібопродуктами, хлібом, хлібобулочними, кондитерськими і макаронними виробами високої якості вузького асортименту» Слід зазначити, що основна роль ринку зерна в національній економіці визначається такими функціями: сприяння розподілу зерна між споживачами, тобто задоволення платоспроможного попиту населення у придбанні зерна та продуктів його переробки. Ринок допомагає

споживачам формувати індивідуальну структуру харчування, що відповідає їх інтересам та доходам. (Б.Пасхавер, О. Шубравська, Л. Молдаван, 2009).

Економісти розглядають зерновий ринок як складне явище, що включає економічні, фінансові та соціальні елементи. Наприклад, В. Стукач визначає зерновий ринок як «структурне утворення, що характеризує певний тип функціонування економіки і формування господарських зв'язків» (М. Дем'яненко, 2009).

У той же час, ринок зернових є «сукупність покупців і продавців, взаємодія між якими зумовлює можливість обміну, забезпечуючи при цьому ефективність вертикальної інтеграції процесів виробництва, розподілу, зберігання, переробки зерна та випуску продуктів на його основі» (О.Бородіна, С. Киризюк, О. Попова, 2008).

Ринок слід розуміти у вузькому і широкому сенсі: у вузькому він зводиться до товарно-грошових відносин, у вузькому сенсі вони зводяться до товарно-грошових відносин, коли товари переходять від виробника до споживача за вищою ціною; і в більш широкому сенсі - це сфера розподілу товарів, що базується на відтворювальному процесі.

Ціль відтворення національного доходу і чистої продукції на підприємствах визначає потребами населення і обсягом виробничих потреб на основі попиту і пропозиції. За цих умов ринки функціонують і реалізуються на основі економічних методів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва і пов'язаних певною мірою з державним регулюванням ринкових відносин. Єдність процесу відтворення, обігу та обміну у формі товарно-грошових відносин, їх взаємний вплив та органічний взаємозв'язок характеризують ринок у широкому сенсі.

Як багатофакторне поняття ринок зерна є система фінансово-економічних, комерційних, кредитно податкових, соціальних, морально-етичних і правових зпад, заходів, норм, ситуацій, процесів і явищ. Це сприяє задоволенню харчових потреб населення.

Аналіз та огляд наукової літератури дозволив зробити наступний висновок: практично всі дослідники сходяться на думці, що ринок зерна є складним утворенням, яке слід розглядати з багатьох точок зору, серед яких виділяють видову, галузеву, технологічну, територіальну та інші структури, які тісно взаємодіють. Зміст зернового ринку не обмежується сукупністю обмінних відносин, які координують всю сукупність економічних відносин і гарантують процес купівлі-продажу зерна та продуктів його переробки, а включає також торговельні відносини та грошові відносини між виробництвом і споживанням, а також економічні відносини між учасниками цього ринку.

Таким чином, поняття ринку в системі економічних категорій трактується по-різному і суперечливо. Виходячи з цього, в економічній літературі склалися певні погляди на сутність зернових ринків.

Ринок зерна є відкритою системою і входить як підсистема до системи постачання зерна та загальної системи сільськогосподарського виробництва, представленої агропромисловим комплексом України. Агропромисловий комплекс України (АПК) – це комплекс галузей, що спеціалізуються на виробництві аграрної продукції, здійснюють її переробку та зберігання, а також забезпечують інші галузі комплексу – сільське господарство та переробні галузі – засобами виробництва.

Структура АПК включає в себе такі головні три галузі (О.Бородіна, С. Киризюк, О. Попова, 2008):

- 1) галузі, що займаються виробництвом засобів виробництва для потреб сільського господарства;
- 2) галузі сільського і лісового господарств;
- 3) галузі з переробки аграрної сировини і забезпечення заготівель, зберігання, транспортування та реалізації товарної продукції АПК.

Сукупність економічних відносин, що функціонують у зерновому секторі, також можна поділити на три напрямки (Р. Данильченко, 2014):

- 1) відносини, які виникають між виробниками засобів виробництва для зернового господарства;

2) відносини між товаровиробниками зерна та обслуговуючими їх підприємствами;

3) відносини між учасниками ринку з приводу реалізації та обміну зернової продукції.

У процесі функціонування відносин останньої сфери формується зерновий ринок.

Отже, ринок зерна – це відкрита система економічних відносин, яка виникає та складається під час самого процесу виробництва, обігу і розподілу зернопродукції, для котрої характерними є свобода учасників ринку під час вибору покупців, продавців, ринкове ціноутворення, підприємницька свобода формування та використання джерел ресурсів.

Іншими словами, ринок - це механізм взаємодії між покупцями та продавцями.

Це визначення товарного ринку включає всі необхідні елементи товарного ринку та способи координації їхніх економічних відносин. На будь-якому товарному ринку всі елементи повинні бути тісно пов'язані з процесом виробництва, який не обмежується сферою обміну (реалізації), де виробництво породжує пропозицію, попит, розподіл і споживання.

Ринкова ціна складається з врахуванням виробничих затрат в результаті органічного співвідношення попиту та пропозиції. Позитивним моментом тут є те, що ядром зернового ринку вважається виробництво зерна та товаровиробники, тоді як всі інші складові ринку повинні займатися наданням послуг. Крім того, виробництво круп має максимально задовольняти потреби всіх споживачів з точки зору кількості, якості та обсягів необхідної сировини. Ринок зерна є органічною частиною єдиного продовольчого ринку, і його розвиток залежить насамперед від задоволення потреб споживачів у різноманітних продуктах харчування, вироблених із зерна. Особливий характер ринку зерна обумовлений особливим значенням хліба та хлібопродуктів у системі продовольчого забезпечення України (Р. Данильченко, 2014).

Таким чином, ринок зерна – це відкрита організаційно-економічна система, в якій суб'єкти здійснюють свої взаємні економічні інтереси в процесі купівлі-продажу зерна і продукції його переробки за допомогою механізму конкуренції.

1.2. Основи функціонування ринку зерна

Функціонування зернового ринку ґрунтується на наукових основах, які включають економічні теорії, аналіз ринку, аграрну економіку та міжнародну торгівлю. Основні наукові аспекти, що визначають функціонування зернового ринку, включають наступні:

1. Попит і пропозиція. Економічна теорія попиту і пропозиції використовується для аналізу змін в цінах і обсягах зернових культур на ринку. Вона допомагає розуміти взаємозв'язок між ціною зерна та обсягами виробництва, споживання, експорту та імпорту.

2. Цінова формування. Дослідження цінового формування на зерновому ринку враховують фактори, які впливають на ціни зерна, такі як погодні умови, світовий попит та пропозицію, політичні рішення, валютні коливання та інші економічні чинники. Економетричні моделі і аналітичні методи допомагають прогнозувати цінові тенденції на зерновому ринку.

3. Міжнародна торгівля. Зерновий ринок є глобальним, і міжнародна торгівля зерном відіграє важливу роль у забезпеченні продовольства світового населення. Наукові дослідження в галузі міжнародної торгівлі зерном аналізують тарифи, квоти, торговельні угоди та інші політичні та економічні аспекти, що впливають на міжнародний рух зернових культур.

4. Аграрна економіка. Вивчення аграрної економіки допомагає розуміти особливості виробництва зернових культур, агротехніки, рентабельності господарств та фактори, що впливають на прибутковість фермерських господарств у вирощуванні зернових.

5. Інновації і технології. Наукові дослідження в галузі інновацій та технологій зернового виробництва сприяють впровадженню нових методів вирощування, зберігання та переробки зерна, що підвищує ефективність та якість продукції.

Враховуючи ці наукові основи, уряди, аграрні організації, дослідницькі установи та приватні компанії розробляють стратегії, політики та ринкові моделі, які сприяють стабільному та ефективному функціонуванню зернового ринку.

Ринок зернових є найважливішою і найбільшою частиною аграрного ринку. Вітчизняне виробництво зернових є основою для всього аграрного сектору. Всі галузі тваринництва, особливо птахівництво та свинарство, залежать від рівня сільськогосподарського виробництва.

Стан аграрного сектору безпосередньо впливає на продовольче забезпечення, а отже, і на рівень життя населення.

Основною функцією зернового ринку є забезпечення постачання зерна та продуктів його переробки, тваринництва – фуражним зерном, зернопереробної промисловості - сировиною, а відтворювального процесу - насінням.

Ринок зерна - це складна організаційно-економічна система управління, яка виконує наступні функції (В. Колодійчук, 2012):

- інформаційну – інформація щодо необхідної кількості та якості зерна на ринку, дає можливість виробникам коригувати виробництво і закупівлі в умовах нестабільного ринкового середовища;

- ціноутворюючу – ціна встановлюється відповідно до ринкової кон'юнктури;

- посередницьку – забезпечує прийнятні умови щодо обміну результатами діяльності;

- регулюючу – через попиту та пропозиції на ринку визначаються необхідний рівень виробництва і обсяги споживання зерна;

- сануючу – базується на конкуренції, яка залишає економічно стабільних виробників.

Розглядають також економічну, організаційно-забезпечуючу, соціальну та фінансову функції.

Економічні показники зернового ринку проявляються у визначенні кількості зерна та зернових продуктів, доступних для споживання, розподілу та обміну.

Організаційна функція - договора між виробниками та споживачами, які передбачають вільний вибір партнерів, вільні форми договору та забезпечення відповідності між виробництвом і споживанням.

Соціальна функція ринку полягає у задоволенні потреб у продуктах харчування та забезпеченні необхідного рівня життя громадян.

Фінансова функція ринку зерна полягає у забезпеченні ефективності податкової та кредитної системи, стимулюванні активності сільськогосподарських товаровиробників та хеджуванні їх фінансових та інвестиційних ризиків.

Функціонування ринків зерна базується на певних принципах, які визначаються ринковою економікою країни. Наразі не існує єдиного розуміння принципів функціонування такого, але можна виділити деякі основні принципи, які характерні для наших зернових ринків (В. Колодійчук, 2014):

- багатоканальність – вільний вибір каналів і форм дистрибуції зерна;
- самофінансування – забезпечення економічної самодостатності учасників ринку;
- інфраструктурність – створення досить розвиненою маркетингової інфраструктури необхідної для руху продукції по товаропровідній мережі (товарні біржі, система оптової і роздрібною торгівлі, фінансові інститути, транспортна мережа тощо);
- багатокладність – свобода учасників ринку у виборі виду та форми своєї діяльності.

Дослідження зернових ринків повинно базуватися на розгляді дисциплінарної та галузевої структури. Складність структури зернового ринку зумовлена специфікою його об'єктів, що представляють собою диференційовану

сільськогосподарську продукцію, призначену для споживання харчовою промисловістю та переробною промисловістю. Тому цей ринок має низку специфічних рис, які відрізняють його від інших елементів аграрного сектору. Ці риси полягають у наступному (О. Бородіна, С. Киризюк, О. Попова, 2008; Б. Дмитрук, 2013):

- запас зерна є стратегічно важливим товаром, наявність якого визначає політичну та соціально-економічну стабільність суспільства і продовольчу безпеку країни;

- певна кількість золота залишається в запасах продовольства для внутрішнього споживання. Це означає, що не все видобуте зерно потрапляє в торговельний обіг;

- залежність пропозиції від погодних умов, які призводять різкі коливання виробництва по роках;

- враховуючи нестабільний та сезонний характер поставок зерна на фоні стабільного та рівномірного попиту на зернопродукти, необхідно створювати запаси;

- незбалансованість середньодушового показника виробництвом і споживанням зернових у різних регіонах країни, що доповнюється регіональними особливостями у виробництві окремих зернових, формує об'єктивну потребу в перевезеннях зернових та продуктів їх переробки;;

- можливість виробництва зерна в багатьох регіонах країни, що зумовлює відносно високу конкурентоспроможність серед виробників зерна;

- структура попиту визначається існуючими харчовими звичками населення регіону, рівнем розвитку тваринництва та наявністю або відсутністю зернопереробних підприємств;

- ступінь розвитку міжрегіональних аграрних зв'язків залежить від географічного розташування регіону, а саме по відношенню до основних земельних і земельно-ресурсних зон та наявністю транспортних шляхів;

- малоеластичний попит на хліб обумовлює відносно постійний попит продовольчого зерна.

Значна частка споживачів харчових продуктів на основі зернових та зернопродуктів не проживає в сільській місцевості, що зменшує їх частку в доходах сільгоспвиробників.

Специфічна структура зернових ринків пов'язана з різними споживчими характеристиками окремих видів зернової продукції. З точки зору використання окремих видів зернової продукції зернові ринки можна поділити на три основні сегменти: ринки продовольчого зерна, фуражного зерна та насіннєві ринки (рис. 1.1) (В. Колесник, 2006).

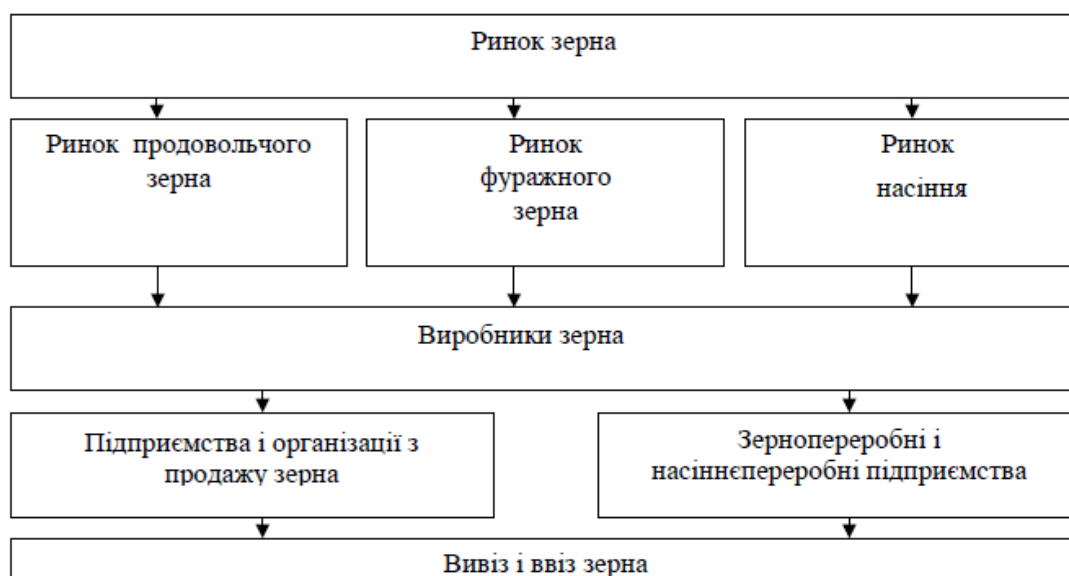

Рис. 1.1. Структура зернового ринку України

Галузева структура певного типу зернового ринку визначається галуззю, в якій використовується зерно, наприклад, хлібопекарська, кондитерська, комбікормова та пивоварна промисловість.

Структура та організація зернових ринків має такі складові:

1) суб'єкти господарювання, що виступають на ринку як покупці і продавці зерна та зернопродуктів;

2) об'єкти ринку – сукупність зерна та зернопродуктів;

Інфраструктура – сукупність організацій, що створюють умови для укладання угод, які організовують взаємовідносини учасників господарювання

на зерновому ринку, що забезпечують його стійкість і стабільність функціонування, які опосередковують рух об'єкта ринку від виробництва до споживача.

Суб'єкти ринку в залежності від стадій руху товару на зерновому ринку поділяються (В. Колодійчук, 2014):

- виробники зерна (аграрні підприємства усіх форм власності);
- первинні покупці зерна (заготівельні організації в особі елеваторів, брокерські фірми, учасники бартерних угод);
- кінцеві покупці зерна (борошномельні, комбікормові, спиртові, крохмале-патоковий, пивоварні і круп'яні виробництва), включаючи покупців зернопродуктів (хлібопекарські підприємства, макаронні та кондитерські фабрики, харчоконцентратні підприємства тощо).

Джерелами постачання зерна на ринок є виробники зерна, компанії та організації, що займаються його просуванням, а також імпорт та експорт зерна в межах окремих регіонів. За структурою виробників зерна виділяють два сегменти зернового ринку: первинного та вторинного.

Первинний ринок - це ринкова сфера як сукупність товарно-грошових відносин, де сільськогосподарські товаровиробники реалізують вироблену ними сільськогосподарську продукцію. Підприємства та організації, які не займаються переробкою зерна, але переробляють і зберігають його, також включаються до нього, формують товарні партії з певним найменуванням, які потім продаються виробникам, але це, як правило, не є остаточною торговельною операцією. Перш ніж насіння потрапить до споживача, відбувається ще кілька торгових операцій, в яких багато трейдерів виступають як покупцями, так і продавцями. Однак найпоширенішими торговельними відносинами є ті, в яких виробник зерна є продавцем.

Вторинний ринок відрізняється тим, що покупці зерна виступають посередниками на первинному ринку як продавці. У цьому випадку покупцями стають або переробні підприємства (кінцеві покупці), або посередницькі

структури, які укрупнюють дрібні партії. До них відносяться великі елеватори, зернові біржі, аукціонно-ярмаркові структури, зернотрейдери тощо.

Виробники реалізують зерно млинам, зерновим трейдерам і державі. Борошномельні підприємства забезпечують борошном хлібопекарські підприємства областей України і експортують його. Зернові трейдери, які мають млинові комплекси, проводять операції як з зерном, так і з борошном. Зернові компанії, які володіють ліцензіями на експорт закупають зерно у виробників, формують відповідні партії і на основі контракту виробляють відвантаження закордонним покупцям (В. Герцик, 2009).

Ціна, за якою продають зерно сільськогосподарські підприємства та сільські домогосподарства, залежить від внутрішнього (зовнішнього) попиту та обсягів виробництва зерна в Україні та основних світових країнах-виробниках. Якщо на світовому ринку зерна зростає пропозиція, ціни падають, і зернотрейдери знижують ціни, за якими вони купують зерно у виробників. Внутрішній ринок зерна часто визначається змінами на світовому ринку, який зазнає значних коливань.

Детермінанти конкурентної маржі попиту в зерновій галузі мають як кількісні, так і якісні характеристики. Виробники та переробники зерна будують свої маркетингові стратегії на основі коливань ринкових цін на світовому ринку зерна. Виробники зерна продають зерно на основі довгострокових контрактів з постійними покупцями або споживачам, які пропонують найкращі ціни.

Сьогодні, на жаль, виробники зерна не можуть виходити на міжнародні ринки з власною продукцією. Зерно в основному продається виробникам, зернотрейдерам та державі. Для того, щоб підтримувати грошові потоки сільськогосподарських виробників і впоратися з несприятливою кон'юнктурою світового ринку, необхідно створити ефективні системи управління попитом і пропозицією на національному рівні.

Для стабільного функціонування зернових ринків необхідна добре розвинена та ефективно функціонуюча інфраструктура. В сучасній економічній літературі елементи, що формують інфраструктуру зернового ринку,

розглядаються в різних системах. Тому необхідно розділити інфраструктуру зернового ринку на виробничу інфраструктуру та соціальну/споживчу інфраструктуру. Виробнича інфраструктура - це система самостійних галузей, які обслуговують власне виробництво, тоді як соціально-побутова інфраструктура забезпечує загальні умови для життєдіяльності людей (Д. Соболев, 2012).

Ринкові інфраструктури відіграють особливу роль, будучи скоординованою сукупністю різних економічних суб'єктів, які забезпечують ринкові зв'язки і відносини.

Ринкові інфраструктури - це скоординована сукупність різних економічних суб'єктів, які забезпечують ринкові зв'язки і відносини, гарантують розподіл товарів на відповідних ринках і беруть участь у процесах фінансово-кредитного обслуговування учасників товарного ринку. Крім того, що вони є економічними суб'єктами, вони відіграють особливу роль. Водночас, ефективна ринкова структура повинна включати ті з них, які найкраще відповідають потребам споживачів.

Так, ринок зерна є однією з основних складових аграрного ринку. Це досить складна система, що складається з різноманітних взаємовідносин між виробниками зерна (продавцями) і споживачами (покупцями), різноманітних взаємовідносин між виробниками зерна (продавцями) і споживачами (покупцями), відповідних економічних відносин між ними, а також впливу регуляторних органів на ефективність їх роботи. Це система, яка є не тільки складною, але й непростою для розуміння. При аналізі регіонального ринку зерна необхідно враховувати всі особливості, специфіку виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції в конкретному регіоні та основні соціально-економічні тенденції регіонального розвитку.

1.3 Міжнародний досвід регулювання ринку зерна

Світовий досвід регулювання ринку зерна розмаїтий і відображає різні підходи та політики в різних країнах. Ось деякі загальні приклади світового досвіду регулювання ринку зерна:

- Системи державного інтервенціонізму. Деякі країни використовують системи державного інтервенціонізму, де уряди втручаються у ринок зерна шляхом встановлення цінових меж, субсидій, запасів зерна та імпорتنих тарифів. Це дозволяє забезпечувати стабільні ціни, захищати внутрішніх виробників і забезпечувати продовольство в країні.

- Ринкова лібералізація. Деякі країни віддають перевагу ринковій лібералізації, де регулювання ринку зводиться до мінімуму. Вони стимулюють вільну торгівлю, ліквідацію державних запасів та зниження митних бар'єрів. Це сприяє конкуренції, економічному зростанню та підвищенню ефективності.

- Політика субсидій та підтримки. Багато країн надають субсидії або іншу фінансову підтримку виробникам зерна, що допомагає зменшити витрати на вирощування і зберігання. Це може включати прямі платежі, кредитні програми, страхування врожаю та інші форми державної підтримки.

- Міжнародні торговельні угоди. Країни можуть укладати міжнародні торговельні угоди, які регулюють торгівлю зерном. Ці угоди встановлюють правила щодо митних тарифів, квот, санітарних та фітосанітарних норм, що впливають на обсяги та умови міжнародної торгівлі зерном.

- Моніторинг та інформаційні системи. Деякі країни розвивають моніторингові та інформаційні системи, які надають актуальну статистику, прогнози врожаю, запасів та цін на зерно. Це допомагає урядам, виробникам та іншим учасникам ринку приймати інформовані рішення та прогнозувати ринкові тенденції.

Важливо враховувати, що підходи до регулювання ринку зерна можуть різнитись в залежності від політичних, економічних та соціальних умов кожної країни. Комбінація різних інструментів регулювання може бути використана для

досягнення різних цілей, таких як забезпечення продовольства, стабільності цін та підтримки сільськогосподарського сектору.

Система державного регулювання ринку зерна - це комплексна система правових, економічних і організаційно-адміністративних заходів, котра включає й апарат управління, який повинен забезпечити прямі та зворотні зв'язки держави з споживачами і виробниками.

Система державного регулювання зернового ринку можна поділити на два види (О. Бородіна, В. Геєць, А. Гуроров, 2012; Л. Франченко, 2013]:

- регулювання за відхиленнями – коли показники функціонування зернових ринків відхиляються від встановлених стандартів продовольчої безпеки, держава змушена втручатися в ринковий процес;

- регулювання за критичними параметрами – втручання держави в ринкові процеси, наприклад, державні закупівельні інтервенції в регіоні; коли ринкова ціна товару падає нижче певного мінімального рівня або коли ринкова ціна товару перевищує максимальний рівень волатильності ринку.

Економічні методи активно застосовуються країнами з більш розвинутою економікою (США, Канада, Австралія, ЄС), є методичною базою державного регулювання зернового ринку. Для вирішення певних стратегічних питань аграрної політики на українському зерновому ринку використовується низка економічних інструментів.

Розглянемо деякі економічні інструменти державного регулювання ринку зерна, які використовуються у світовій та вітчизняній практиці.

Аналіз політики найбільших світових виробників зерна - Канади, США та ЄС - може допомогти визначити ключові принципи національного регулювання зернових ринків (О. Шпикуляк, Ю. Воскобійник, Р. Саблук, О.Овсянніков, 2012).

Організація ринку зерна в США є цікавою, оскільки ця країна є одним з найбільших та найефективніших виробників зерна у світі, на яку припадає третина світового щорічного експорту пшениці. У США зернові виробляються середніми та великими спеціалізованими господарствами, які характеризуються високим рівнем механізації, дуже низьким рівнем використання робочої сили та

помірною продуктивністю. Посівні площі ферм розрізняються за розміром, більшість зернових господарств мають у своєму розпорядженні менше 405 га, при цьому 40% зернових господарств використовують тільки власну землю, а решта орендовані землі. Переважну частину зернових господарств (86%) складають ферми сімейні, господарства організовані за типом партнерства і акціонерних товариств (14%).

Сільгосптоваровиробники продають зерно місцевим елеваторам, кооперативним асоціаціям фермерів або великим компаніям з експорту зерна.

Державне регулювання зернових ринків здійснюється через різні форми управління, що базуються на міцній законодавчій базі. У США, наприклад, Конгрес відіграє вирішальну роль у визначенні заходів економічного регулювання зернових ринків і через Закон про сільське господарство визначає форми, способи та напрями розвитку зернового ринку. Важливі законодавчі акти приймаються незалежно в кожному федеральному окрузі, а законодавчі заходи для вирішення поточних проблем ринку готуються і затверджуються щорічно. Для вжиття заходів із державного регулювання проводяться референдуми фермерів країни.

В ЄС функції регулювання зернового ринку належать Раді міністрів, а підготовка проектів – Комісії Європейського співтовариства, яка працює спільно з міжурядовим органом – Комітетом по зерновим. Задля координації управління, і регулювання єдиного зернового ринку існує ряд національних організацій, які вирішують питання щорічного встановлення єдиних цін, компенсаційних платежів і зборів, експортних субсидій, доходів і податків, прийняття та уніфікації законодавчих актів. У країнах ЄС проводиться політика економічного регулювання зерновиробництва, спрямована на інтенсивний розвиток зерногосподарства і широке поширення інновацій в області виробництва та переробки зернових. Державне регулювання зернових ринків здійснюється через цінове та фіскальне фінансування. Один раз на рік Комісією Європейського співтовариства розробляється система регулюючих цін на зерно, які перед

початком чергового сільськогосподарського року затверджуються Радою міністрів (А. Шолойко, 2012).

Франція посідає провідне місце в зерновій економіці ЄС і входить до п'ятірки найбільших експортерів зерна у світі. Державним регулюючим органом ринку зерна є управління з виробництва та продажу зерна, підзвітне міністерствам сільського господарства. Регулювання впливає на зернові ринки через недержавні посередницькі структури (колектори), які закупають, зберігають та продають зерно. Велика частина колекторів є кооперативами, які контролюють близько 70 % виробництва та збуту зерна у країні і близько 50% його експорту. Самим компаніям заборонено продавати зерно на експорт. Основним інструментом національного регулювання ринку зерна є гарантований викуп нереалізованого зерна у кооперативів за фіксованою ціною ЄС.

У Швеції державне регулювання здійснюється через виробничу кооперацію, яка постачає більшість необхідних добрив, насіння, паливно-мастильних матеріалів та збиральної техніки.

Діяльність підприємств-постачальників має комплексний характер і включає в себе не тільки постачання засобів виробництва, а й послуги з переробки зерна.

Зернові продукти відіграють важливу роль у зовнішній торгівлі Канади. Країна є одним з найбільших експортерів зерна та продуктів його переробки. Більшість сільськогосподарської продукції, виробленої в Канаді, експортується.

Розширення доступу канадської сільськогосподарської продукції на внутрішні та міжнародні ринки та збільшення частки продукції з доданою вартістю є одним з основних елементів аграрної політики країни.

Виробленням і координацією політики по регулюванню внутрішнього ринку і експорту продукції АПК займається при Міністерстві сільського господарства і продовольства та Міністерстві міжнародної торгівлі Канадська агропродовольча збутова рада, до якої входять президенти різних асоціацій виробників, керівники федеральних і провінційних управлінь з питань сільськогосподарської торгівлі та приватних акціонерних компаній аграрного

сектора. Деякі з найбільших експортерів об'єдналися в Канадський агропромисловий альянс - неурядову організацію, яка лобіює інтереси експортерів у парламенті, містах та міжнародних організаціях (О. Шпичак, 2014).

Близько 5% бюджету Міністерства сільського господарства і продовольства Канади (114,7 млн. дол. в 2014 р.) Було виділено на розширення міжнародних ринків для канадської агропродукції. В основному кошти витрачаються на забезпечення діяльності агропродовольчої торгової служби (Agrifood Trade Service – ATS), яка була створена в 1995 р, для збільшення сільськогосподарського експорту в світовій торгівлі до 3,5 %.

Однією із головних частин служби є безкоштовна електронна інформаційна система, що дає можливість отримати інформацію про міжнародні продовольчі ринки, майбутні торговельні виставки і ярмарки, статистику торгівлі, інформацію про правила СОТ, доступ в директорії канадських виробників сільгосппродукції і торгових контактів, інформацію про доступні програми сприяння торгівлі тощо.

Важливим компонентом служби є також підтримка участі канадських компаній в міжнародних сільськогосподарських виставках (SIAL, ANUGA, FOODEX та ін.). Міністерство сільського господарства і продовольства через свої відділення в провінціях приймає від компаній, що бажають брати участь в зарубіжних виставках, заявки на часткове фінансування витрат через урядову програму розвитку експортних ринків (О. Шубравська, 2013).

Корпорація з розвитку експорту Канади – КРЕ (Export Development Canada) являє собою фінансовий інститут, що надає послуги з сприяння експортних операцій канадських компаній-виробників. КРЕ була утворена в 1944 році і є так званою «королівської корпорацією» (Crown Corporation). Це державна установа, яка здійснює свою діяльність як комерційна фінансова організація, що виділяє її з числа багатьох експортних кредитних агентств інших країн, наприклад США і Європи. Комерційна сторона діяльності корпорації має на увазі, що при здійсненні своїх операцій КРЕ розраховує в першу чергу

отримати кінцевий прибуток у вигляді відсотків за власними кредитами або страхових премій. Це робить її фінансово незалежним, самоокупним інститутом, який оперує здебільшого власними коштами. Державний статус КРЕ закріплений в спеціалізованому федеральному законі «Про розвиток експорту» (Export Development Act).

Окрім галузевих заходів, сільськогосподарські виробники також можуть скористатися іншими національними інструментами просування експорту, наприклад, послугами мережі торговельних агентств, що перебувають у віданні Міністерством міжнародної торгівлі. Ця служба надає консультації щодо визначення потенційних закордонних ринків збуту продукції компанії та розробляє відповідні маркетингові плани для виходу на ці ринки (С. Фоменко, 2002).

З метою збільшення ефективності надання вітчизняним підприємцям сприяння в галузі розвитку експорту канадським урядом була розроблена і реалізується цільова програма «Збірна Канади». Програма представляє об'єднання зусиль трьох рівнів виконавчої влади: федерального, провінційного (територіального), муніципального і приватного сектора країни для допомоги канадським компаніям, більшість з яких середні і дрібні і у них не вистачає власних сил і засобів для виходу і закріплення на перспективних і малоосвоєних ринках. Під девізом «Збірної Канади» перспективні для Канади ринки відвідуються торговими делегаціями, що включають прем'єр-міністра, прем'єрів провінцій і федеральних міністрів економічного профілю (О.Шпикуляк, Ю.Воскобійник, Р.Саблук, О.Овсянніков, 2012).

В Австрії роль держави частіше обмежується непрямим регулюванням. Уряд здійснює виплату фермерам субсидій на споживання пального, надає фінансову підтримку для розвитку сфери послуг, включаючи наукові дослідження, та гарантує відшкодування податків.

Регулювання зернових ринків у країнах з розвиненою зерновою економікою спрямоване на покращення кон'юнктури світових зернових ринків.

Основними принципами державного регулювання ринків є (О.Шпикуляк, Ю.Воскобійник, Р.Саблук, О.Овсянніков, 2012):

- гарантія права власності на землю;
- забезпечення мінімального та гідного рівня життя для фермерів, вищого за той, що був би за відсутності політики;
- захист сільських виробників від не виправдано низьких (демпінгових) цін;
- обмежити волатильність цін на продовольство для споживачів;
- захист підприємств від перебоїв у виробництві, спричинених погодними умовами та паразитами.

Особливу увагу було приділено методам регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, прийнятим у різних країнах світу. У США, наприклад, держава надає кредити фермерам для розвитку виробництва зерна. За фермерами зберігається право власності на вироблене зерно, і вони продають його за ринковими цінами. Частина прибутку потім використовується для погашення кредиту. Однак, якщо ринкова ціна на зерно падає нижче встановленої довідкової ціни, вони мають можливість продати зерно державі за гарантованою довідковою ціною, а не за ринковою. Держава купує зерно за контрольованою ціною, якщо вона вища за ринкову, і в цьому випадку власнику продукції вигідніше віддати її державі, ніж продати на ринку. Спеціальна державна організація (товарно-кредитна корпорація) за гарантованими цінами приймає в заставу у фермерів сільгосппродукти. Якщо протягом дії застави (як правило 12 міс.) ціна на ринку підніметься вище заставної, то фермер має право викупити власний товар та реалізувати його на ринку. Якщо ж ринкова ціна залишиться нижче заставної, товар не викупується та переходить до власності корпорації (О.Шпикуляк, Ю.Воскобійник, Р.Саблук, О.Овсянніков, 2012).

Держава також підтримує співставні ціни на сільськогосподарську продукцію та товари, що закупаються підприємствами. З цією метою субсидуються виробничі витрати: пропонується надавати державні субсидії виробникам на закупівлю добрив, сільськогосподарської техніки, високоякісного насіння та проведення робіт з поліпшення. У США з 1985 р

аграрним законодавством були знижені ставки по кредитах, котрі надаються фермерам. Таким чином, держава опосередковано регулює ціни через встановлення стандартів та кредитних ставок.

У розвинених країнах державне регулювання товарних ринків доповнює ринковий механізм і має на меті гармонізувати роботу всіх його елементів.

Висновки до 1 розділу

Найважливішим сектором аграрного ринку є ринок зерна, який являє собою складну систему економічних відносин та інтересів учасників ринку. Ринок зерна - це відкрита система економічних відносин, яка виникає і розвивається в самому процесі виробництва, розподілу і реалізації зернової продукції, Ринок зерна характеризується свободою учасників ринку у виборі покупців і продавців, у встановленні ринкових цін і свободою підприємців у формуванні та використанні ресурсів.

Функціонування зернових ринків базується на певних принципах, визначених ринковою економікою країни: різноманітність, самофінансування та інфраструктура. Специфічна структура зернового ринку пов'язана з різними споживчими характеристиками окремих видів зернової продукції.

З точки зору використання окремих видів зернової продукції ринок зерна можна поділити на три основні сегменти: ринок продовольчого зерна, ринок фуражного зерна та ринок насіння.

Учасники ринку поділяються на три групи відповідно до стадії руху товару на товарному ринку: товаровиробники, первинні покупці товару та кінцеві покупці товару.

Важливим елементом є державне регулювання зернових ринків, яке в зарубіжних країнах буває двох видів: регулювання за відхиленням - при виявленні показників, що відхиляються від встановлених стандартів продовольчої безпеки, держава змушена втручатися в ринковий процес; регулювання за критичними параметрами - коли показники функціонування

ринків зерна досягають неприйнятних значень; державне втручання в ринковий процес - коли показники втручання держави в ринковий процес при досягненні неприйнятних рівнів, наприклад, коли держава проводить внутрішні закупівельні інтервенції; регулювання самого товару - коли ринкова ціна на товар падає нижче певного мінімального рівня або коли ринкова ціна на товар піднімається вище максимального рівня ринкових коливань.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

2.1. Структура світового ринку зерна

Аграрний сектор України є важливою складовою національної економіки, це один з провідних важелів сталого економічного розвитку країни, роль якого особливо посилюється на етапі входження нашої держави у світовий економічний простір.

Зернове виробництво належить до стратегічних галузей будь-якої держави. Протягом тривалого періоду Україна за показником виробництва зернових на душу населення належала до першої десятки країн світу. На сучасному етапі розвитку зернового ринку країни спостерігаються тенденції випередження темпів виробництва зерна над темпами розвитку внутрішнього ринку. Крім того, останнім часом набуває все більшої актуальності виробництво достатньої кількості зерна не лише для забезпечення внутрішніх потреб держави, а також для зміцнення позицій України на світовому ринку.

Саме тому стан ринку зерна є індикатором економічних реформ, що проводяться в країні та один із найважливіших показників їх якості. Ринок зерна найбільш чітко відображає загальні закономірності розвитку товарного аграрного ринку, він увібрав в себе всі елементи ринкових відносин, тому його можна розглядати як модель ринків іншої сільськогосподарської продукції.

Тенденції, які формуються на світовому ринку зерна, сильно залежать від низки факторів, серед яких найважливішими є сталий економічний розвиток країни загалом, і зокрема – рівень розвитку галузей аграрного сектору економіки, геополітичні (конфлікти на політичній арені, війни), демографічні зміни в світі (стрімке зростання кількості населення), глобальне потепління та зміна клімату, обмеженість природних ресурсів (посівних площ) тощо.

Загальна посівна площа у 2021/2022 рр. становила 222,3 млн га, що майже на 2 млн га більше, ніж у попередні роки. Лідерами за площами посівів є Індія –

31,1 млн га, росія – 27,6 млн га та Китай – 23,6 млн га. Україна ж за посівною площею пшениці займає восьме місце у рейтингу.

Основні показники топ країн-виробників пшениці за 2019-2021рр. наведені в табл. 2.1^{1,2}.

Таблиця 2.1

Основні показники топ країн-виробників пшениці

Країна	2019/2020 МР		2020/2021 МР		2021/2022 МР		2021/2022 МР	
	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Площа посівів, млн га	Врожайність, т/га
Індія	107,2	3,95	109,6	5,75	106,8	7,8	31,1	3,52
Китай	134,2	4	137,1	4,7	135,7	5,5	23,6	5,81
США	53,3	26,3	44,9	26,9	43,5	22,04	15	2,98
Франція	41,4	13,5	30,5	7,5	35,4	9,2	5,3	7,02
Україна	29,1	20,5	25,4	17	33	19	7,4	4,45
росія	73,6	38,8	76	39,2	83,5	33	27,6	2,72
Аргентина	20,4	14,5	17,1	11,2	21,5	13,3	6,5	3,38
Пакистан	27	0,6	24,9	1,5	26,4	2	9,1	3
Канада	32,6	23,6	35,8	14,3	21,7	15,4	9,2	2,34
Австралія	15,8	11	31,7	22,6	36,3	26	13	2,79

Щодо кукурудзи – її виробництво також постійно зростає. Світове виробництво кукурудзи зростає за рахунок збільшення посівних площ. Так, загальна площа у 2021/2022 рр. становила 150,3 млн га, що на 3 млн га більше, ніж у попередні роки. Лідерами за розміром посівних площ кукурудзи є Китай (перше місце) – 43,3 млн га, США (друге) – 34,5 млн га та Бразилія (третє) – 20,8 млн га. Україна ж за посівною площею кукурудзи займає сьоме місце у рейтингу².

Варто також зазначити, що не в усіх країнах є тенденція до збільшення посівних площ під кукурудзу. Зокрема, посівні площі у Франції 2022р. зменшилися через те, що у виробників поступово падає інтерес до вирощування цієї культури через високу вартість виробництва.

¹ <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/wheat>.

² <https://latifundist.com/rating>.

Основні показники топ країн-виробників кукурудзи за 2021/2022 рр. наведені в табл. 2.2³.

Таблиця 2.2

Основні показники топ країн-виробників кукурудзи

Країна	2019/2020 МР		2020/2021 МР		2021/2022 МР		2021/2022 МР	
	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Виробництво, млн т	Експорт, млн т	Площа посівів, млн га	Врожайність, т/га
Аргентина	49	33,5	50,6	36	52	39	7	7,57
Україна	35,8	28,9	42,3	24	44,9	27,5	5,5	7,67
США	60,2	34,7	69,8	41,1	63,5	39,2	34,5	11,11
Франція	12,7	4,1	13,4	4,5	12,1	3,9	1,5	10,07
Бразилія	98,4	34	133,5	38,4	115	35,1	20,8	5,48
Китай	225,7	5,1	260,7	6,7	272,5	7,2	43,3	6,29
росія	14	4,2	13,5	3,6	15,5	4,8	2,9	5,25
Мексика	26,7	3,2	27	4	27,6	4,2	7,2	3,83
Індія	28,9	18,6	30,2	19	30	19,2	9,9	3,28
ІАР	15,4	1	15,8	1,3	15,3	2,5	3	5,43

Одним із найкращих показників розвитку вирощування культури в країні є її врожайність.

Так, наприклад, Китай має площі під пшеницю майже на 8 млн га менші, ніж Індія, але посідає перше місце в рейтингу виробництва за рахунок більшої врожайності – 5,81 т/га. Тому країни, в яких великі посівні площі, але низька врожайність, мають потенціал за рахунок застосування сучасних технологій. Як, наприклад, росія та США, де площі відповідно на 273 % та 103 % більші, ніж в Україні, але врожайність нижча майже в 2 рази.

Варто визначити основні чинники впливу на врожайність зернових агрокультур, які впливають на обсяги виробництва в країні, внутрішнє споживання і обсяги експорту продукції:

- площа посівних земель та їхня якість;
- погодні та природно-кліматичні умови (глобальне потепління, рясні дощі чи засухи);
- технічна оснащеність виробників (наявна агротехніка, НТП тощо);

³ <https://latifundist.com/rating>.

- якісні посадкові матеріали та добрива;
- час посівів та норми зернових, глибина посіву;
- сівозміни, сезонність посівів (для прикладу, озима пшениця дає дуже хороший врожай,
- якщо посаджена після кукурудзи);
- якісний захист від шкідників, хвороб, бур'янів, вчасна та якісна обробка ґрунтів.

Найбільшими країнами-експортерами пшениці за аналізований період у ЄС є Франція (7,2 млн т), Румунія (5,9 млн т), Німеччина (3,1 млн т), Болгарія (1,6 млн т), Литва (1,4 млн т), Латвія (1,3 млн т) та Польща (1,2 млн т). Переважно експорт зерна відбувається в: Алжир, Єгипет, Китай, Нігерію, ПАР, Південну Корею та Марокко. Варто зазначити, що аномальна спека в країнах ЄС цього року знизилася врожайність та якість зернових, зокрема, спостерігається збільшення обсягів низькоякісної пшениці (фуражної) в загальних обсягах врожаю. Але це не завадить країнам ЄС знову наростити експорт, оскільки через війну в Україні продовольча криза може настати зовсім швидко.

2.2 Місце України на світовому ринку зернової продукції

Для України 2021-2022рр. стали найрезультативнішими – 33,01 млн т, що на 7,59 млн т більше від отриманих результатів попереднього сезону. Основними імпортерами української пшениці є Індонезія, Пакистан, Єгипет, Бангладеш, Туреччина, Нігерія, Іспанія, Ліван, Ємен, Таїланд тощо. Основною перешкодою до експорту зернових з України сьогодні є війна, яка унеможлиблює транспортування врожаю до споживачів. Саме тому в липні цього року було розроблено та узгоджено “зернові коридори” для постачання на світовий ринок необхідної сільськогосподарської продукції з України. Хоча транспортування зерна через Чорне море є проблемою і зараз, через малий обсяг вивезеного зерна до необхідного обсягу експорту, постійних перевірок суден і багажу на них, відмову страхових компаній від страхування перевезень в зоні бойових дій. Тому

урядом розглядається варіант транспортування пшениці та інших культур залізницею через країни ЄС, зокрема, Польщі та Румунії.

Динаміка виробництва та експорту української пшениці за 2010/2011рр.–2021/2022рр. маркетингові роки наведена на рис. 2.1

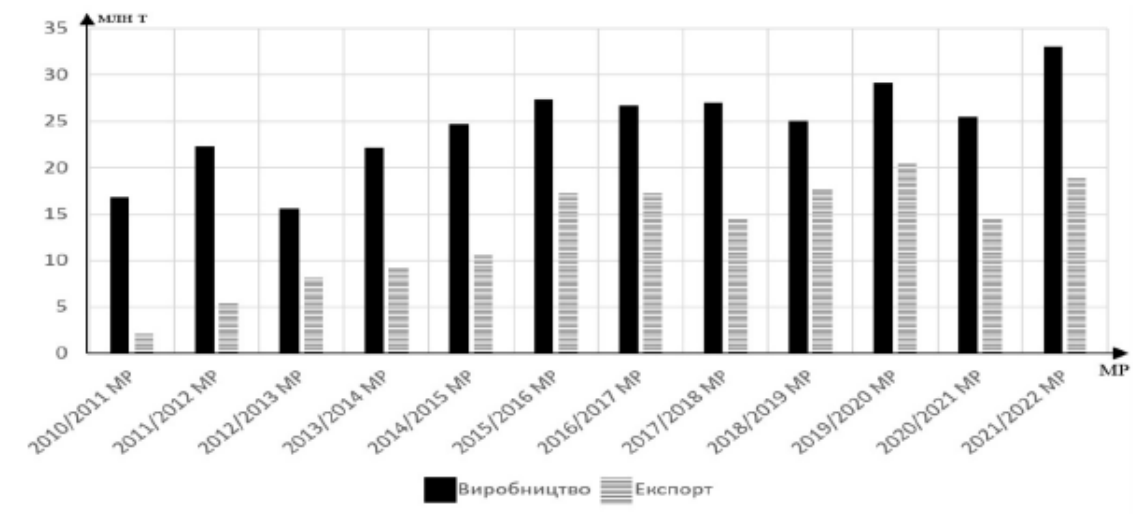

Рис. 2.1 Динаміка виробництва та експорту української пшениці (млн т)

Джерело: World integrated trade solution (WITS)

Стосовно виробництва кукурудзи в Україні, то згідно з даними за 2021р. воно було рекордним для країни щодо врожайності, спостерігався ріст на 38 %, при тому що посівні площі зросли лише на 1%.

Військові дії в Україні паралізували весь експорт зернових культур – як пшениці, так і кукурудзи. Попри усі зусилля, прикладені для налагодження логістичних процесів постачання зернових, було експортовано близько 46 млн т, а кукурудзи – тільки 27,5 млн т. В основному українську кукурудзу експортують в Китай, Іспанію, Нідерланди, Португалію, Туреччину, Ізраїль, Єгипет та інші країни⁴.

⁴ The observatory of economic complexity | ОЕС. ОЕС - The Observatory of Economic Complexity.

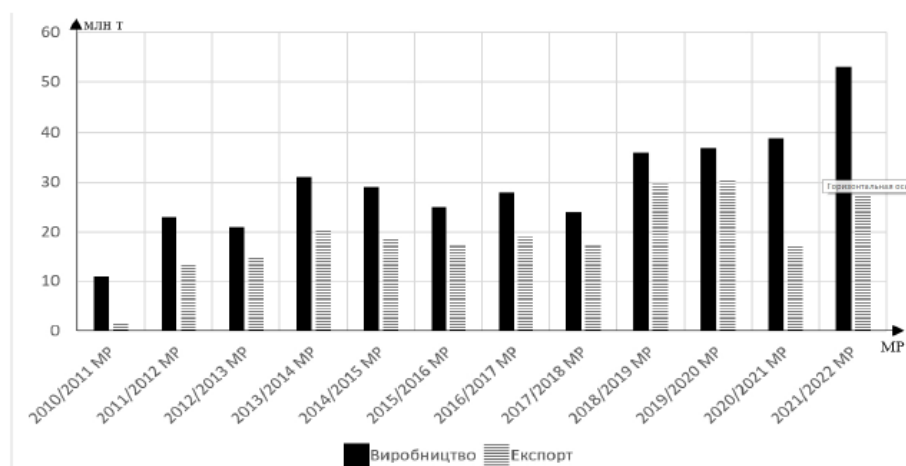

Рис. 2.2 Динаміка виробництва та експорту української кукурудзи за 2010/2011–2021/2022 рр. (млн т)

Джерело: World integrated trade solution (WITS)

Проведені дослідження доводять, що в Україні наявний значний потенціал до збільшення виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, оскільки основний ресурс – земля, має одні з найвищих якісних показників в світі, а також наявна достатня кількість кваліфікованих спеціалістів, природні умови та вигідне географічне розташування, налагоджена логістична система, наявність комплексу інфраструктурних об'єктів для зберігання урожаю як для власного споживання, так і для тимчасового зберігання перед експортом до кінцевого споживача.

2.3 Аналіз фінансово-економічної діяльності ФГ «Земля і Воля»

Підприємство - самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування (або іншими суб'єктами) для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності. Під господарською діяльністю

слід розуміти діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

У нашому випадку об'єктом дослідження є ФГ «Земля і Воля». Фермерське господарство «Земля і Воля» створене 23 травня 1999 року. Засновником є Баранов Володимир Олександрович. Місцезнаходження: Запорізька область, Кам'янсько-Дніпровський район.

Господарство працює на принципах повного господарського розрахунку, самофінансування і самоврядування. Воно відповідає за зобов'язаннями держави, її органів, засновника, а також інших підприємств, організацій, установ. Засноване з метою насичення ринку продукцією, товарами, послугами, розвитку торгово-економічного співробітництва з юридичними та фізичними особами, здійснення економічної діяльності, використання прогресивного обладнання, технологій та кращого досвіду управління, залучення додаткових матеріальних та фінансових ресурсів, а також отримання прибутку й задоволення економічних і соціальних інтересів засновника та членів трудового колективу.

Основні предмети діяльності :

- ведення товарного сільськогосподарського виробництва;
- виращування зернових, технічних культур; -виробництво, переробка, заготівля сільськогосподарської продукції, як на промисловому рівні, так і в населення за готівку;
- інші види діяльності, що не заборонені чинним законодавством.

Господарство має право здійснювати будь - які види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України. Види діяльності, що потребують спеціальних дозволів (ліцензій) Господарство може здійснювати тільки після отримання таких дозволів (ліцензій).

Господарство зобов'язане:

- забезпечувати використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням; - одержуватися вимог законодавства про охорону довкілля; - сплачувати податки та збори;

-не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;

-не допускати зниження родючості ґрунтів та зберігати інші корисні аспекти землі;

-дотримуватися санітарних, екологічних та інших вимог продукції;

-дотримуватися правил добросусідства та встановлених обмежень використанні земель.

Досліджуване підприємство займається переробкою та оптовою торгівлею зерном. На підприємстві працює 18 найманих осіб, в тому числі заступник - економіст і бухгалтер, агент з постачання, агент зі збуту, механік, агроном, трактористи.

ФГ «Земля і Воля» займається вирощуванням сільськогосподарських культур. Основний прибуток має від реалізації зернових культур, насамперед пшениці твердих сортів, ячменю, соняшнику та в незначній мірі кукурудзи.

ФГ «Земля і Воля» обробляє землю взяту в оренду від частини власників земельних паїв, віддаючи за це 10% продукції підприємства в натуральному вигляді.

Успіх росту фермерського господарства полягає в тому, що воно має жорсткий контроль над системою росту та всіма технологічними процесами. Також фермерське господарство широко використовує новітні технології.

Будь-яке підприємство у процесі господарської діяльності стикається з багатьма контрагентами (кредиторами, дебіторами). Тому для успішної діяльності воно має враховувати багато чинників, які впливають на його діяльність, планувати й прогнозувати власні кроки. Однак на сучасному етапі розвитку все частіше більш вагомого значення набуває саме управління фінансовим забезпеченням діяльності підприємства, оскільки фінансові ресурси є базою, без якої неможливе функціонування й подальший розвиток підприємства.

Первісне формування фінансових ресурсів відбувається під час створення господарських суб'єктів. На функціонуючих підприємствах фінансові ресурси

формується здебільшого за рахунок прибутку (від основної та інших видів діяльності та амортизаційних відрахувань). Прибуток є формою фінансових ресурсів, прирощених підприємством у результаті його господарської діяльності. Він спрямовується насамперед на розвиток виробництва. Капітальні вкладення та приріст оборотних коштів відображають збільшення статутного фонду. Крім того, за рахунок прибутку здійснюються певні поточні затрати, які податкове законодавство не дозволяє відносити на валові витрати.

Основна діяльність ФГ «Земля і Воля» полягає в переробці зерна та оптовій реалізації фуражного зерна. Особливістю діяльності подібних підприємств є суттєві коливання ціни на сільськогосподарську продукцію, які залежать від загальної урожайності сільськогосподарських культур та сезонних коливань ціни, пов'язаних із складнощами зберігання врожаю. Аналіз надходжень підприємства від реалізації товарів, робіт та послуг дозволяє зробити висновок про те, що основні надходження від реалізації зерна досліджуване підприємство отримує в період з вересня по грудень, про що свідчать дані підприємства (табл.2.3).

З метою збільшення надходження коштів від реалізації фуражного зерна, як основного джерела формування фінансових ресурсів підприємства, ФГ «Земля і Воля» створює на базі даного підприємства потужності для зберігання в належних умовах фуражного зерна. Створення мініелеваторів дозволяє підприємству реалізовувати фуражне зерно в періоди, коли його ціна досягає річного максимуму і за рахунок цього нарощувати обсяги фінансових ресурсів.

Також розглянемо ефективність діяльності досліджуваного підприємства, для цього скористаємося даними табл. 2.4, побудованій на основі фінансової звітності.

Таблиця 2.3

Надходження коштів від реалізації фуражного зерна на розрахунковий рахунок ФГ «Земля і Воля» за період 2019-2020 рр.

Місяць	Надходження грошових коштів, тис. грн.	Обсяг реалізації зерна, тис. т
1	2	3
2019 р.		
Січень	1420	0,9
Лютий	943	0,7
Березень	647	0,7
Квітень	950	0,8
Травень	549	0,7
Червень	363	0,5
Липень	1328	0,8
Серпень	1648	1,1
Вересень	2360	1,7
Жовтень	3140	1,9
Листопад	2665	1,9
Грудень	2267	1,8
РАЗОМ	18280	13,5
Місяць	Надходження грошових коштів, тис. грн.	Обсяг реалізації зерна, тис. т
2020 р.		
Січень	1823	0,9
Лютий	1176	0,9
Березень	976	1,1
Квітень	943	1,0
Травень	864	0,6
Червень	543	0,6
Липень	1276	1,3
Серпень	2674	1,4
Вересень	3387	2,2
Жовтень	3181	3,1
Листопад	2861	2,0
Грудень	2981	1,8
РАЗОМ	22685	16,3

Аналіз табл. 2.4 дозволяє зробити висновки про те, що протягом досліджуваного періоду ФГ «Земля і Воля» успішно здійснює діяльність. Про це свідчить той факт, що у 2018-2020 рр. зростають всі дохідні показники. Так, дохід від реалізації товарів, робіт та послуг у 2019 р. зріс відносно 2018 р. на 12,5%. У 2020 р. зростання відносно показника 2019 р. відбулося на 16,4%.

Таблиця 2.4

Динаміка фінансових показників ФГ «Земля і Воля»
у 2018-2020 рр.(тис. грн)

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, (+,-)		Відносне відхилення, %	
				2019-2018	2020-2019	(2019-2018)/2018	(2020-2019)/2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарі, робіт, послуг)	25751,2	28983,7	33732,4	3232,2	4748,7	12,5	16,4
Валовий прибуток	18973,4	20741,3	23871,6	1767,9	3130,3	9,3	15,1
Операційні доходи	3161,8	3572,7	3681,3	410,9	108,6	12,9	3,04
Дохід від участі в капіталі	0,5	0,9	1,8	0,4	0,9	80	100
Чистий прибуток	2371,4	2962,73	3981,8	591,33	1019,07	24,9	34,4

Валовий прибуток підприємства зростав дещо повільніше. Так, у 2019 р. відносно 2018 р. зростання становило 9,3%. А у 2020 р. відносно 2019 р. – 15,1%. Іншу динаміку показав такий показник як операційні доходи. У 2019 р. показник збільшився відносно показника 2018 р. на 12,9%, а у 2020 р. відносно 2019 р. зріс на 3,04% і став дещо меншим за показник 2018 р. Дохід від участі в капіталі

підприємство отримало вперше у 2018 р. У 2019 р. відносно показника 2020 р. показник зріс в 100 разів. Величина чистого прибутку підприємства у 2019 р. збільшилась відносно 2018 р. на 24,9%. Зростання показника у 2020 р. відносно 2019 р. склало 34,4%, що свідчить про ефективну роботу підприємства.

Проаналізуємо за рахунок чого відбувається формування залучених ресурсів підприємства.

Досліджуване підприємство динамічно нарощує обсяг позикових ресурсів для фінансування діяльності. Показники, що характеризують загальний обсяг позикових і їх динаміка наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Обсяг позикових ресурсів ФГ «Земля і Воля» у 2018-2020 рр.(тис. грн)

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, (+,-)		Відносне відхилення, %	
				2019-2018	2020-2019	(2019-2018)/ 2018	(2020-2019)/ 2019
Позикові кошти	1474,9	2681,2	3751,8	1206,3	1070,6	82	40

Всі залучені зовнішні ресурси можна розділити на короткострокові (поточна заборгованість плюс короткострокові кредити банків) і довгострокові (довгострокові кредити банків та інша довгострокова заборгованість). Розглянемо структуру позикових ресурсів підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз структури позикових ресурсів ФГ «Земля і Воля»
у 2018-2020 рр.

Показник	2018		2019		2020	
	Тис. грн	Частка %	Тис. грн	Частка %	Тис. грн	Частка %
Довгострокові зобов'язання, тис. грн	8	24,02	100	26,39	138	26,29
Поточні зобов'язання, тис. грн	25,3	75,97	278,9	73,61	386,8	73,70
Всього	33,3	100	378,9	100	524,8	100

У структурі позикових ресурсів існує тенденція до зростання частки довгострокових банківських кредитів. Цей процес двояко впливає на фінансовий стан підприємства:

- позитивно - довгострокові кредити менше знижують ліквідність платоспроможність і, зрештою, фінансову стійкість підприємства;
- негативно - довгострокові кредити більш «дорогі», ніж короткострокові, тому вони знижують рентабельність активів підприємства і власного капіталу.

На ФГ «Земля і Воля» грошові кошти можуть групуватися по об'єктах. Як правило, це готівка в касі і безготівкові кошти на банківських рахунках. У розрізі кожного об'єкта може бути отриманий звіт про наявність грошових коштів на початок дня чи місяця, про суми обігу за обраний період, а також сум залишку коштів на кінець періоду. Необхідно знати, де знаходяться гроші, в якій кількості, а також в результаті яких операцій вони там з'явилися. Для цього в сервісі заводяться такі об'єкти, як розрахункові рахунки. Безготівкові операції фіксуються на розрахунковому рахунку (або рахунках) в банку.

Всі безготівкові платежі (оплата податків, платежі постачальникам, з/п на картки співробітників) здійснюються через ці розрахункові рахунки. Операції з готівкою враховуються через каси підприємства. Причому каси діляться на торгові (обслуговують безпосередньо операції роздрібних продажів і повернень) і каси підрозділів (виплата з/п, здача на інкасацію торгової виручки, зберігання

розмінної монети. Всі документи про рух грошових коштів, пов'язані з закупівлею товарів, виплатою зарплат, податками повинні бути правильно оформлені, завірені керівником або головним бухгалтером, вчасно, і в повному обсязі враховані. У будь-якому випадку черговість платежів і списаних сум з рахунку, або видачі їх з каси має бути закріплена документально. Щоб уникнути подальшої плутанини, не рекомендується залишати подібні питання на розсуд безпосередніх виконавців. Нормальну виробничу діяльність кожне підприємство може здійснювати лише при постійних зв'язках з іншими підприємствами з допомогою грошових коштів. Терміни, що використовуються у цьому розділі, мають таке значення: Грошові кошти-готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Сьогодні, найпоширенішими формами обліку у фермерських господарствах, є:

1. Проста форма обліку.
2. Спрощена форма обліку

Дане підприємство використовує спрощену форму, передбачену Методрекоме́ндаціями № 189 або Методрекоме́ндаціями № 422. До перелічених документів входять різні реєстри спрощеної форми обліку, які наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Перелік реєстрів спрощеної форми обліку

Методрекоме́ндації № 189	Методрекоме́ндації № 422
1	2
Опис майна	Відомість 1-м: розділ I. Облік готівки й грошових документів. Розділ II (зворотний бік). Облік коштів та їх еквівалентів.
Журнал реєстрації господарських операцій	Відомість 2-м: Облік запасів.

Продовження табл. 2.7

1	2
Відомість обліку розрахунків	Відомість 3-м: розділ I. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами за податками й платежами, довгостроковими зобов'язаннями та доходами майбутніх періодів. Розділ II (зворотний бік). Облік розрахунків з оплати праці.
Відомість обліку основних засобів і нарахування амортизації	Відомість 4-м: розділ I. Облік необоротних активів й амортизації (зносу). Розділ II (зворотний бік). Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів.
Відомість обліку витрат виробництва	Відомість 5-м: розділ I. Облік витрат. Розділ II. Облік витрат на виробництво. Розділ III. Облік доходів і фінансових результатів. Розділ IV. Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, забезпечень майбутніх витрат і платежів.
Журнал-головна	Оборотно-сальдова відомість

Одним із важливих поточних зобов'язань, що систематично виникають на ФГ "Земля і Воля" у процесі господарської діяльності, є зобов'язання перед працюючими по заробітній платі. Заробітна плата - це винагорода в грошовій формі працівнику за затрачену працю. Вимірюються затрати праці відпрацьованим часом (у разі погодинної оплати) або обсягом виконаної роботи чи виготовленої продукції (в разі відрядної оплати).

Основу організації оплати праці становлять: тарифні системи, системи преміювання, контрактна система, система трудових договорів і державні нормативні акти.

Тарифною системою встановлюється рівень оплати праці за одиницю робочого часу залежно від кваліфікації (розряду робітника і розряду роботи) і умов праці.

Преміальними системами встановлюються показники і рівень премій. Контракти - це письмові договори підприємства з працюючим, яким також встановлюється обсяг, якість роботи, строк виконання та рівень оплати. Укладаються контракти, як правило, на тривалий час. Трудовий договір - це теж письмова угода підприємства з працюючим, що носить разовий характер.

Державними нормативними актами встановлюється мінімальний рівень зарплати, оплату за невідпрацьований час, а також види та розміри утримань із заробітної плати.

Підставою для зарахування на роботу служить наказ керівника або записка про прийом на роботу, що оформляються на підставі заяви, поданої бажаним працювати на вакантній посаді чи вільному робочому місці.

Для зарахованого на роботу заводиться особова картка з обліку кадрів і оформляється трудова книжка (випикується нова, якщо робітник чи службовець розпочинає трудову діяльність, або ж робиться запис про зарахування в подану трудову книжку). Трудові книжки зберігаються на підприємстві. Чисті бланки трудових книжок є документами суворої звітності та зберігаються в сейфі разом із грошовими документами.

Нарахування зарплати працівникам здійснюється на основі наказів про прийняття на роботу, переміщення, надання відпустки, звільнення, табелів обліку відпрацьованого часу та інших первинних документів. Нарахування зарплати здійснюється один раз на місяць і відображається в обліку в останній день місяця. За першу половину місяця може видаватись аванс в розмірі 50% місячної зарплати за вирахуванням податків, що підлягають утриманню.

Працівники установи, що застраховані на випадок тимчасової втрати працездатності в Фонді соціального страхування мають право на грошову компенсацію за дні тимчасової непрацездатності у зв'язку з хворобою. Підставою для нарахування допомоги є лікарняний листок, що оформлений, виданий: - лікуючим лікарем державних і комунальних закладів охорони здоров'я; - лікуючим лікарем стаціонарів протезно-ортопедичних установ системи Міністерства праці та соціальної політики України; -фельдшерам у місцевостях, де відсутній лікар, а також на плаваючих суднах.

Наданий в установу листок непрацездатності повинен бути розглянутий комісією по соціальному страхуванню не пізніше 10 днів з дня його надходження. Розрахунковим періодом, за який обчислюється середня заробітна плата береться за останнім місцем роботи і дорівнює шести календарним

місяцям, що передують місяцю, в якому настав страховий випадок. Якщо застрахована особа відпрацювала менше шести місяців, середня заробітна плата розраховується за фактично відпрацьовані повні календарні місяці, якщо менше одного місяця - за фактично відпрацьований час перед настанням страхового випадку. Середня зарплата для розрахунку допомоги з тимчасової непрацездатності обчислюється виходячи з нарахованої зарплати за видами, з яких сплачені страхові внески і які підлягають обкладенню податком з доходів фізичних осіб.

Дане підприємство здійснює виплату зарплати на банківські платіжні картки, адже це вигідніше:

установа відмовляється від інкасації коштів у частині зарплати, черг біля каси в дні її видачі і не несе витрат, пов'язаних із видачею зарплати;

працівники можуть не виходити на роботу в дні видачі зарплати (перебуваючи, наприклад, у відпустці, на лікарняному, маючи вихідний), за допомогою картки можуть здійснювати покупки в магазині і використовувати кошти на власний розсуд.

Відображення в бухгалтерському обліку нарахування заробітної плати, ПДФО та виплати зарплати на картки (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Нарахування заробітної плати, ПДФО та виплати зарплати на картки, грн

Зміст операції	Сума
Нарахування заробітної плати працівникам та лікарняних за рахунок установи	200000
Нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	30000
Утримання ПДФО	23000
Утримання профвнесків	3000
Перерахування з поточних, реєстраційних, спеціальних реєстраційних, інших рахунків за дорученням працівників сум заробітної плати	143000
Перерахування ПДФО	21000
Надходження на рахунки суб'єкта державного сектору грошових коштів для виплати працівникам допомоги з тимчасової непрацездатності відповідно до законодавства	4000

Виробничі витрати - витрати на виготовлення продукції та загальновиробничі (накладні) витрати до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати. Виробнича собівартість продукції зменшується на справедливую вартість супутньої продукції, яка реалізується, та вартість супутньої продукції в оцінці можливого її використання на підприємстві.

Власність на землю засвідчує Державний Акт на право власності на земельну ділянку. До складу прямих витрат на оплату праці включаються заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. До складу інших прямих витрат належать усі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема: відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно браку, також може використовуватися акт на

прийом земельної ділянки, яка надається в оренду, або Акт про погодження, та встановлення в натурі меж земельної ділянки. Витрати обліковують за статтями, перелік і кількість яких підприємство встановлює самостійно, і зазначає в обліковій політиці. Для промислових підприємств рекомендується мати такий перелік статей калькулювання: - сировина та матеріали;

- купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби;
- роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій;
- паливо й енергія на технологічні цілі;
- основна заробітна плата;
- додаткова заробітна плата;
- відрахування на соціальне страхування;
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі витрати;

Підприємства поряд з основним можуть мати допоміжне виробництво, що залежить від галузі діяльності та інших обставин. Допоміжні виробництва поділяються на дві групи: – виробництва, які обслуговують окремі підрозділи - цехи механічні, ремонтні, інструментальні, тарні;

- виробництва, які обслуговують декілька цехів і постачають їм свою продукцію;
- електростанції, котельні, транспортні, холодильні, компресорні, очисні споруди та ін.

За допомогою табл. 2.9 розглянемо витрати, які здійснювалися досліджуваним підприємством протягом 2018-2020 рр.

Таблиця 2.9

Динаміка витрат ФГ «Земля і Воля» у 2018-2020 рр.

(тис. грн)

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, (+,-)		Відносне відхилення, %	
				2019-2018	2020-2019	(2019-2018)/2018	(2020-2019)/2019
Податок на додану вартість	4238,6	4772,8	5191,5	534,2	418,7	12,6	8,77
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	19651,3	20921,7	23973,4	1270,4	3051,7	6,46	14,6
Адміністративні витрати	810	872,9	963,3	62,9	90,4	7,76	10,3
Витрати на збут	21,7	48,6	52,8	26,9	4,2	123,9	8,64
Інші операційні витрати	2874,1	3261,8	3141,5	387,7	-120,3	13,4	-3,69
Витрати від участі в капіталі	21,7	23,9	24,1	2,2	0,2	10,1	0,84
Сумарні витрати	27617,4	29901,7	33346,6	2284,3	3444,9	8,27	11,5

В структурі витрат досліджуваного підприємства спостерігаються такі зміни: величина сплаченого податку на додану вартість змінювалась пропорційно зростанню доходу від реалізації. Собівартість продукції у 2019 р. виросла відносно 2018 р. на 6,46%, у 2020 р. відносно показників 2019 р. зростання становило 14,6%.

Адміністративні витрати зросли у 2019 р. відносно 2018 р. на 7,76%, а у 2020 р. відносно 2019 р. ще на 10,3%. У 2019 р. різко (в 1,2 рази) відносно 2018 р. зросли витрати підприємства на збут. У 2020 р. відносно 2019 р. зростання цього показника склало 8,64%. Таке зростання витрат на збут викликане спробою підприємства реалізувати вироблену продукцію самотужки, але відсутність досвіду призвело до значних втрат на реалізації. У 2020 р. практика реалізації продукції була більш вдалою і зростання цієї статті витрат зменшилось.

Інші операційні витрати підприємства зросли у 2019 р. відносно 2018 р. на 13,4%. А у 2020. зменшились відносно 2019 р. на 3,69%. Витрати від участі в капіталі збільшились у 2019 р. відносно 2018 р. на 10,1%, а у 2020 р. зросли відносно показника 2019 р. на 0,84%. Сумарні витрати підприємства в досліджуваній період зростали. У 2019 р. відносно 2018 р. зростання становило 8,27%, а у 2020 р. відносно 2019 р. - 11,5%.

Розглянемо структуру доходів досліджуваного підприємства, для цього скористаємося даними табл. 2.10, побудованій на основі табл. 2.4.

Таблиця 2.10

Динаміка структури доходів ФГ «Земля і Воля» у 2018-2020 рр. (%)

Показник	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, (+,-)		Відносне відхилення, %	
				2019-2018	2020-2019	(2019-2018)/2018	(2020-2019)/2019
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарі, робіт, послуг)	100	100	100	0	0	0,0	0,0
Операційні доходи	12,6	13,0	13,3	0,4	0,3	3,17	2,30
Чистий прибуток	12,4	14,0	14,5	1,6	0,5	12,9	3,57

Питома вага операційних доходів в структурі прибутків підприємства ФГ «Земля і Воля» коливається в межах 14% і мало змінювалась протягом досліджуваного періоду. В той же час, питома вага чистого прибутку має стійку тенденцію до зростання. Так, у 2018 р. питома вага чистого прибутку склала 12,4% від величини доходу від реалізації, у 2019 р. зросла відносно 2018 р. на 0,13% і склала 14%, а у 2020 р показник зріс відносно 2019 р. на 0,03% і досяг 14,5% від величини доходу від реалізації. Це, безумовно, позитивна тенденція,

яка свідчить про ефективність управління ресурсами підприємства ФГ «Земля і Воля».

Фермерське господарство «Земля і Воля» працює на принципах повного господарського розрахунку, самофінансування і самоврядування. Воно відповідає за зобов'язаннями держави, її органів, засновника, а також інших підприємств, організацій, установ. Має право здійснювати будь - які види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України. Види діяльності, що потребують спеціальних дозволів (ліцензій). Господарство може здійснювати тільки після отримання таких дозволів (ліцензій). Метою діяльності господарства є отримання прибутку шляхом виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації.

Протягом досліджуваного періоду ФГ «Земля і Воля» успішно здійснює свою діяльність, про це свідчить той факт, що у 2018-2020 рр. зростають всі дохідні показники. Питома вага операційних доходів в структурі прибутків підприємства ФГ «Земля і Воля» коливається в межах 14% та має стійку тенденцію до зростання. Це, безумовно, позитивна тенденція яка свідчить про ефективність управління ресурсами підприємства ФГ «Земля і Воля».

Протягом досліджуваного періоду зростають і витрати підприємства. Основними за питомою вагою витратами підприємства є собівартість продукції, податок на додану вартість та операційні витрати. Динаміка показників дозволяє зробити висновок про те, що зростання сумарних витрат ФГ «Земля і Воля» відбувається меншими темпами ніж зростання доходів від реалізації, що дозволяє підприємству отримувати чистий прибуток, величина якого залежить від різниці величини цих показників.

Аналізуючи фінансовий стан ФГ «Земля і Воля» є прибутковим.

В даний момент ФГ «Земля і Воля» знаходиться у зоні окупації росії.

Висновки до Розділу 2

Нами було досліджено ФГ «Земля і Воля», яке успішно здійснювало свою діяльність, про це свідчить зростання показників прибутку. Було виявлено ефективність управління ресурсами підприємства ФГ «Земля і Воля». Динаміка показників дозволила зробити висновок про те, що зростання сумарних витрат ФГ «Земля і Воля» відбувалось меншими темпами ніж зростання доходів від реалізації, що дозволило підприємству отримувати чистий прибуток. Тобто, ФГ «Земля і Воля» у досліджуемий час є прибутковим підприємством.

Оцінюючи сьогоденний стан світового ринку зерна, можна дійти висновків висновки, що ціни на зернові у 2023р. є достатньо високі, відчувається напруженість щодо геополітичної ситуації у світі. І, як наслідок, ціни на пшеницю та кукурудзу в 2023р. зросли, оскільки ф'ючерси на пшеницю/кукурудзу всеціло скуповують зараз як на ринку США, так і Європи, а унеможливлення зберігання великої кількості зерна та його безпечної доставки, що спричиняє різкий попит на зерно за його обмеженої пропозиції.

Щодо України, то тут все залежатиме від часу припинення війни в країні, після чого буде спостерігатись тенденція до зростання посівних площ та виробництва зернових культур, хоча безпечна та вчасна реалізація продукції все ще лишатиметься під питанням.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХІ ПІДТРИМКИ РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ

3.1. Міжнародна та державна підтримка ринку зерна України: реалії

З моменту вторгнення росії в Україну (24.02.22р.) було підписано багато згод на підтримку ринку зерна України. Розглянемо основні моменти.

1. Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продовольства з українських портів, також звана Чорноморською зерною ініціативою або Зерною угодою — угода між росією, Україною, Туреччиною та Організацією Об'єднаних Націй про організацію безпечного морського коридору для сільськогосподарських вантажів з України. Підписана в Стамбулі 22 липня 2022 року угода діє 120 днів (перший період по 18 листопада 2022 року включно) і автоматично пролонгується на такий же термін. За пропозиції Організації Об'єднаних Націй Україна, Туреччина та Генеральний секретар ООН Антоніу Гуттереш підписали Ініціативу про безпечне транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів. Вона передбачає створення демілітаризованих гуманітарних коридорів для вивезення продовольства з портів «Одеса», «Чорноморськ» та «Південний». Згідно із домовленостями, уся діяльність в українських територіальних водах здійснюватиметься під владою та відповідальністю України.

Контроль та моніторинг.

Угода передбачає, що у Стамбулі під егідою ООН створюється Спільний координаційний центр (СКЦ) за участі представників України, Туреччини, ООН та росії, який займатиметься:

- загальним наглядом і координацією реалізації домовленостей;
- реєстрацією суден, що слідують в розблоковані українські порти;
- затвердженням графіків транзиту та заходу суден в порти.

Також створюються спеціальні інспекційні групи за участю всіх Сторін, які перевірятимуть судна на предмет наявності несанкціонованих вантажів і персоналу на борту, які прямують до українських портів або виходять з них.

Такі групи працюватимуть в гаванях в районі Турецької протоки (протока Босфор), які попередньо будуть визначені турецькою стороною.

Економічний ефект.

Завдяки угоді Україна зможе:

- оперативно експортувати орієнтовно 20 млн тонн зерна, яке лежить на складах;
- звільнити місце для нового урожаю;
- залучити в економіку додаткові валютні надходження від одного із ключових експортних секторів економіки.

Окрім цього, понад 400 млн соціально та економічно незахищеного населення Африки та Азії отримують продовольство, без якого вони опинилися б на межі голоду. Також вивільнення українського зерна передбачатиме зниження світових цін на продовольство.

На сьогодні через блокаду морських портів, на які до повномасштабного вторгнення припадало орієнтовно 80% експорту аграрної продукції України, вивезення продовольства відбувається виключно через Дунайські порти, залізничні та автомобільні пункти пропуску на західних кордонах. Їх потужностей недостатньо для оперативної заміни заблокованих морських портів. Зокрема, наявні можливості дозволили в червні експортувати орієнтовно 2,5 млн тонн зернових при місячній потребі в 8 млн тонн. Ускладнює проблему також недостатня кількість об'єктів інфраструктури для зберігання продовольства та системні атаки росії на існуючі склади. У зв'язку з цим аграрії мають обмежені можливості для зберігання нового урожаю та відповідно потребують експорту зі складів орієнтовно 20 млн тонн зерна минулорічного урожаю.

Станом на липень 2023р. Україна, Туреччина, ООН та росія домовилися про продовження "зернової угоди". Експорт українського зерна Чорним морем

відбуватиметься ще як мінімум два місяці. Востаннє "зернову угоду" продовжували до 18 травня 2023р. Але росія почала блокувати вивіз зерна з України морем, вона відмовлялася проводити інспекції суден. При цьому Україна у рамках "зернової угоди" не веде прямих переговорів з росією. Існує дві дзеркальні угоди, одну з яких між собою погоджують Україна, ООН та Туреччина, а другу - росія, ООН та Туреччина⁵ (Додаток А).

Завдяки функціонуванню Чорноморської зернової ініціативи, станом на початок травня до країн Африки було експортовано 123 судна із 3,3 млн тонн української сільгосппродукції⁶.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ «ЗЕРНОВОГО КОРИДОРУ»

за 15-21 травня 2023 р.

4 судна відправлено
-69% за тиждень

118 тис. т вивезено
-78% за тиждень

НАПРЯМИ ЕКСПОРТУ

6% Європа, 7 тис. т
17% Африка, 20 тис. т
78% Азія, 91 тис. т

Динаміка роботи «зернового коридору»

тис. т/тиждень

30,3 млн т - всього вивезено у період з 01.08.22-21.05.23

Джерело: ООН

Рис. 3.1 Результати роботи «зернового коридору»

⁵ 17.05.23, <https://tripoli.land/ua/news/zernovoe-soglashenie-prodleno-prezident-turtsii>

⁶ міністр закордонних справ України, 26.05.23, <https://tripoli.land/ua/news/ukraina-zernovym-koridorom-eksportirovala-v-afriku-3-3-mln-tonn-selhozproduktcii>

За 42-й тиждень роботи «зернового коридору» (рис. 3.1) з 15 по 21 травня 2023р. через морські порти Одеської області було експортовано 118,3 тис. т агропродукції, що на 78% менше відвантажень цим каналом, ніж тиждень тому. Кількість кораблів, що були завантажені за цей тиждень, становила лише 4 одиниці, що на 9 суден менше попереднього тижня. Ці судна завантажені, але вони ще не пройшли необхідну інспекцію для продовження руху далі до клієнтів та очікують її. Це найнижчий показник 2023р.

Всього з початку роботи «зернового коридору» з 1 серпня 2022 року по 21 травня 2023 року Україні вдалося експортувати 30,3 млн т продукції АПК.

«Коридори солідарності» ЄС.

Після повномасштабного вторгнення Росії українські порти у Чорному морі були заблоковані, через що Україна, один із найбільших у світі експортерів зерна, була змушена шукати альтернативні маршрути постачання, зокрема через Польщу та Румунію.

«Коридори солідарності» ЄС були організовані на кордонах з Україною у відповідь на морську блокаду росією українських чорноморських портів, через які до війни здійснювався експорт українського збіжжя на світовий ринок.

Протягом 2022р. Польща та Румунія спільно сприяли експорту зернових з України. Додаткова пропозиція зерна на їхніх ринках спричинила тиск на фермерів, оскільки вплинула на ціни та можливості зберігання зернових. У двох країнах відбувалися місцеві протести проти урядів.

За оцінками Європейської комісії, фермери з Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії та Словаччини втратили 417 мільйонів євро від напливу дешевого українського зерна на їхні ринки.

Румунія і Польща провели переговори з Європейською комісією щодо механізмів відстеження експорту українського зерна, щоб гарантувати, що місцеві фермери не постраждають від потоку дешевого імпорту. Було вирішено, що українське зерно, яке транспортують через Польщу до третіх країн, не розвантажуватиметься на території країни.

Упродовж квітня 2023р. уряди Польщі, Словаччини ухвали рішення про тимчасове зупинення імпорту зерна та деяких харчових продуктів з України, задля захисту інтересів місцевих виробників.

Але, на думку комісара сільського господарства ЄС Януша Войцеховського, коридори солідарності для української агропродукції ефективно спрацювали. Та, українське зерно не має впливу на ринок ЄС.

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке змусило перелаштувати експорт української агропродукції, фермери зі східних країн ЄС були занепокоєні можливими негативним впливом української продукції на їхні ринки. Януш Войцеховський запевнив, що такого впливу немає, оскільки українське зерно через європейські країни їде на треті ринки.

Коли коридори солідарності ЄС запрацювали, експорт зерна з України сухопутним транспортом зріс з 200 тис. тонн до 3 млн тонн. З квітня по серпень 2022р. Україна експортувала 11,6 млн тонн зерна + 3 млн тонн через Чорне море після відкриття “зернових коридорів”.

Більша частина цього експорту, загальним обсягом понад 14 млн тонн, припадає на країни Африки та Азії. Обсяг ж українського експорту на ринок ЄС близький до довоєнного рівня, без будь-якого негативного впливу на ринок.

Європейський союз планує застосувати "превентивні заходи" до сільськогосподарської продукції з України та виділить додатково 100 млн євро допомоги фермерам-протестувальникам, у сусідніх з Україною державах⁷.

Президентка ЄК зазначила, у рамках принципу єдиних ринків та митного союзу Євросоюзу потрібен спільний підхід для розв'язання проблем, які виникли через збільшення імпорту української сільгосппродукції на ринки ЄС.

Було запропоновано три пропозиції щодо врегулювання ситуації:

1. До вже наданого пакета допомоги 56,3 млн євро для постраждалих фермерів Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії та Болгарії, готується другий пакет фінансової підтримки у розмірі 100 млн євро.

⁷ Лист президентки Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн до урядів Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії та Болгарії

2. ЄС буде вживати превентивних заходів згідно з чинними правилами торгівлі щодо окремих категорій зерна, зокрема це стосується українських пшениці, соняшнику та ріпаку.
3. ЄС починає розслідування щодо "інших чутливих продуктів".

2. Програми забезпечення аграріїв засобами тимчасового зберігання зерна та обладнанням із завантаження / розвантаження рукавів.

Завдяки підтримці урядів Канади, Японії та Minderoo Foundation українським фермерам заплановано роздати 30700 зернових рукавів, місткістю 200 тонн кожен, що забезпечить зберігання 30% від загальнонаціональної потреби. На початок січня 2023р. фермерами отримано 27 тис. зернових рукавів.

11 грудня 2022 р. завершено реєстрацію для отримання спеціальної техніки для завантаження/розвантаження зернових рукавів. Всього заплановано роздати 105 комплектів. Один комплект складається із 1 завантажувача, 1 розвантажувача та 1 бункера-перевантажувача, та надаватиметься у розрахунку для завантаження щонайменше 292 зернових рукави.

Опрацьовується понад 2000 тисяч заявок на отримання від Продовольчої та сільськогосподарській організації ООН (ФАО) гуманітарної допомоги у вигляді обладнання із завантаження / розвантаження рукавів для тимчасового зберігання зерна.

Перелік операторів, було передано від Українського державного фонду підтримки фермерських господарств представникам Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО).

Надання такої допомоги українським аграріям є частиною Стратегії ФАО щодо підтримки зберігання зерна, метою якої є подолання дефіциту зерносховищ для забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

В рамках гуманітарної програми «Grain from Ukraine» впродовж грудня 2022 р. – березня 2023 р. український уряд відправив 6 кораблів із вантажем 170 тис. тонн пшениці до Сомалі, Кенії, Ефіопії та Ємену. З них Ефіопія отримала 90 тис. тонн, Кенія – 25 тис. тонн, Сомалі – 25 тис. тонн, Ємен – 30 тис. тонн.

Станом на 31.05.2023р. з початку 2022/23 рр. Україна експортувала 45,29 млн тонн зернових і зернобобових культур, з яких у травні – 3,403 млн тонн⁸.

У Волинській області ведеться розбудова інфраструктури під створення на території регіону двох «сухих портів», які будуть використовуватися для вивезення на експорт сільськогосподарських культур⁹. Якщо ці два порти «запрацюють на повну», Волинська область зможе щорічно експортувати понад 3 млн тонн зернових і технічних культур.

Але на тлі сьогоднішнього маємо наступну ситуацію.

Декілька мільйонів тонн українського врожаю може бути втрачено через затоплення внаслідок знищення Каховської ГЕС. На угіддях, які постраждали внаслідок знищення Каховської ГЕС, вирощувалося два основних блоки продукції, одним із них є овочеві та баштанні культури. Другий блок - зернові та олійні культури: соя, кукурудза, соняшник, пшениця. Без джерела водопостачання неможливо вести мову про вирощування продукції овочівництва. Вирощування зернових та олійних культур відбудеться за екстенсивною моделлю з низькою врожайністю.

На правобережжі Херсонської області втрачено понад 100 тис. тонн врожаю. Землі, які затоплені, потребують повної агроекологічної оцінки стану ґрунтів, але після того, як зійде вода. У більшості випадків потрібно буде застосовувати спеціальні методи відновлення ґрунтів¹⁰.

За 2022-2033 рік державна підтримка складалась з наступних кроків¹¹:

1. Деретуляція

- скасовано додаткові процедури зі сертифікації насіння (наказ Мінагро від 01.04.2022р. № 132) ;

⁸ Мінагрополітики України, 02.06.23р. <https://tripoli.land/ua/news/ukraina-eksportirovala-bolee-45-mln-tonn-zerna>.

⁹ Обласне управління агропромислового розвитку, 08.06.23р., <https://tripoli.land/ua/news/v-volynskoy-oblasti-stroyat-suhoy-port-dlya-agroproduksii>.

¹⁰ Пресслужба Мінагрополітики, 9.06.23р., <https://tripoli.land/ua/news/okkupanty-vzorvali-kahovskuyu-ges>

¹¹ Мінагрополітики, Річний звіт 2022.

- спрощено маркування імпортованих харчових продуктів і кормів (постанова КМУ № 186 від 03.03.2022р.) ;
- полегшено доступ до пального, пестицидів та агрохімікатів (постанова КМУ № 297 від 16.03 2022 р.) ;
- спрощено фітосанітарні вимоги до імпорту, в т.ч. насіння (постанова КМУ №398 від 01.04.2022р.);
- спрощено реєстрацію сільгосптехніки, введено необов'язковість огляду державним інспектором (постанова КМУ № 434 від 12.04. 2022р.) ;
- скасовано заборону на експорт врх, м'яса та субпродуктів (постанова КМУ № 422 від 09.04.2022р.);
- спрощено державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти (постанова кму № 537 від 07.05.2022р.);
- спрощено експорт та імпорт продуктів тваринного та рослинного походження, генетичного матеріалу, пестицидів і агрохімікатів (Закон України № 2246-іх від 12.05.2022р.);
- спрощено процедуру передачі ова земель аграріям на рік без реєстрації (ЗУ № 2247-іх від 12.05.2022 р.);
- ухвалено закон щодо стимулювання виробництва спирту, біоетанолу та спрощення процедур обліку (ЗУ № 2284-іх від 31.05.2022р.) ;
- відновлено функціонування державного земельного кадастру. (наказ ДГК від 09.06.2022 № 141) ;
- скасовано ліцензії на експорт пшениці постанова КМУ № 759 від 01.07.2022р.);
- спрощено процедури оформлення карантинного та фітосанітарного сертифікатів для зниження бюрократичного навантаження на аграріїв (постанова КМУ № 818 від 22 липня 2022 р.) ;
- звільнено від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур (ЗУ № 2445-іх від 27.07.2022р.) ;

- скасовано заборону на експорт жита (постанова КМУ № 832 від 26 липня 2022р.);
- дозволено проведення фумігації вантажів за межами митної території України (постанова КМУ № 1029 «про внесення змін до пункту 1 постанови кабінету міністрів України від 1 квітня 2022 р. № 398» від 10 вересня 2022р);
- спрощено процедуру оплати послуг із фумігації зерна за кордоном (постанова КМУ № 1120 від 4 жовтня 2022).

2. Підтримка агросектору

- 90 000 млн грн пільгових кредитів видано за програмою 5-7-9%, скористались 41 193 аграріїв;
- 1645 млн грн безповоротна допомога на 1 га та на голову ВРХ (31000 заявок);
- 1356 виробників безплатно отримали насіння кукурудзи на 26 000 га;
- 140 тонн насіння гречки було передано безплатно на 2 500 га;
- 5000 тонн насіння передано безплатно фермерам через ФАО;
- 235000 голів ВРХ у 296 господарствах із виробництва молока в 4 областях (Чернігівська, Київська, Сумська, Харківська) були забезпечені засобами гігієни за підтримки Швейцарії.

3. Агрологістика (Додаток Б).

4. Цифровізація

- запуск Державного аграрного реєстру (12.08.22р.).

Державна підтримка агросектору на 2023р. передбачає програму кредитування за низькою відсотковою ставкою до посівної та збирання врожаю – 2023 спільно зі Світовим банком (432 млн грн, них 50 млн грн на підтримку енергопостачання елеваторів та 100 млн грн - закупівля та постачання пшениці й кукурудзи до Африки та Азії).

3.2 Перспективи розвитку ринку зерна в Україні

Провідні міжнародні товарні біржі є місцем, де формуються світові ціни на зернові культури, зокрема, найважливішими з них є: біржа Чикаго (ZWZ2), Нью-Йоркська (NYMEX), Європейська Euronext (EBMZ2) та Причорноморська (BWFZ2).

Для вимірювання зернових культур на торгових біржах NYMEX та ZWZ2, як і на інших американських біржах, використовується бушель – англійська та американська одиниця об'єму для вимірювання сипких товарів. Бушель має ваговий вимір, і для кожної зернової культури він інший, а вартість виражається в центах за 100 бушелів. Саме для пшениці бушель відповідає вазі $\approx 27,2155$ кг.

БІРЖА ЧИКАГО (ZWZ2) є найбільшим діючим торговельним майданчиком для торгівлі ф'ючерсами. В зв'язку з останніми світовими подіями, котирування пшениці тільки зростають.

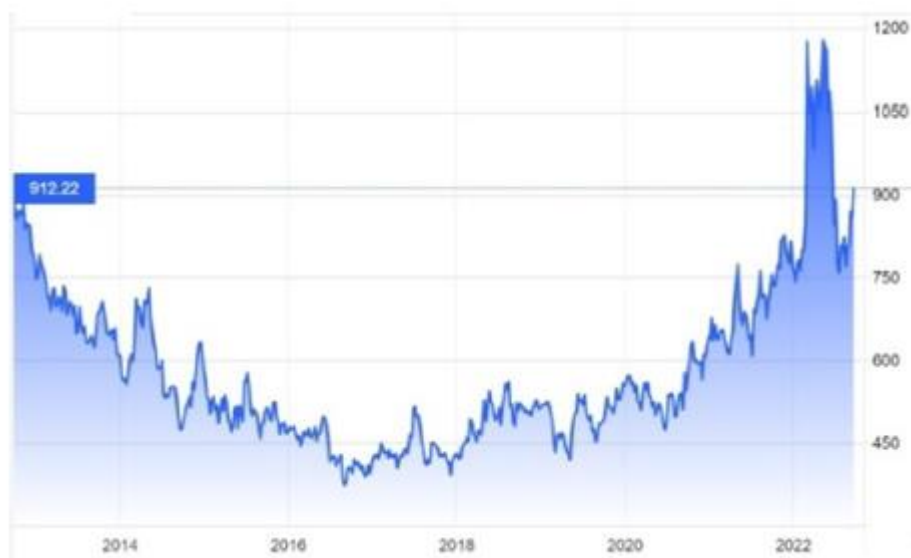

Рис. 3.2 Динаміка цін на ф'ючерси пшениці на біржах Чикаго за 2012–2022 рр.

Станом на вересень 2022 р. ціни на ф'ючерси пшениці коливаються в межах 790–950 USD cent/100 бу. Динаміка цін на ф'ючерси пшениці на біржах Чикаго за 2012–2022 рр. наведена на рис.3.2¹².

ЄВРОПЕЙСЬКА БІРЖА EURONEXT (EBMZ2) займає особливе становище у фінансовій системі світу. Вона обслуговує реальну економіку, об'єднуючи покупців і продавців у прозорих, ефективних і надійних торгових майданчиках, що охоплюють всю Європу. За даними Єврокомісії експорт пшениці з ЄС з початку сезону становив 8,06 млн т, що практично відповідає минулорічним показникам. Ціни на європейські ф'ючерси пшениці коливаються з незначним відривом – це пов'язано з посухою у багатьох європейських країнах та неврожаєм. Котирування пшениці поки зростають, вересень 2022 р. ціни на ф'ючерси пшениці коливають в межах 310–350 €/т¹³.

БІРЖА НЬЮ-ЙОРКУ (NYMEX) – провідна американська ф'ючерсна товарно-сировинна біржа. На NYMEX торгується чимало агрокультур, серед яких представлена й пшениця. Як і на біржі Чикаго, котирування пшениці поки зростають, а з вересня 2022 р. коливаються в межах 800–950 USD cent/100 бу, (рис. 3.3)¹⁴.

ПРИЧОРНОМОРСЬКА БІРЖА (BWFZ2) – розпочала свою діяльність у 2017 році під патронатом CME Group. Сьогодні це більш ніж 320 000 лотів, що еквівалентно 16 млн чорноморських ф'ючерсів. Ціни на чорноморські ф'ючерси пшениці в 2022 р коливаються в межах 310–450 USD\$/т. Станом на вересень 2022 р. ціни на ф'ючерси пшениці коливають в межах 310–325 USD\$/т¹⁵.

¹² The observatory of economic complexity | OEC. OEC - The Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world>.

¹³ Milling wheat / ble de meunerie | euronext exchange live quotes. Site home page - Euronext exchange Live quotes. URL: <https://live.euronext.com/en/product/commodities-futures/EBM-DPAR>.

¹⁴ Світові ціни на пшеницю (NYMEX, Нью-Йорк). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/wheat>.

¹⁵ Education cme group. CME GROUP. URL: <https://www.cmegroup.com/education.html?redirect=-/education/index.html>.

Рис. 3.3 Ціни на ф'ючерси пшениці на біржі
Нью-Йорку впродовж 2012–2022 рр.

Динаміка цін на ф'ючерси пшениці на Причорноморській біржі наведена на рис. 3.4 ^{16,17}.

Рис. 3.4 Ціни на ф'ючерси пшениці
на Причорноморській біржі впродовж 2017–2022 рр

¹⁶ Black sea wheat sep '22 futures interactive chart – barchart.com. *Barchart.com*. URL: <https://www.barchart.com/futures/quotes/KFU22/interactive-chart>

¹⁷ Education cme group. *CME GROUP*. URL: <https://www.cmegroup.com/education.html?redirect=-/education/index.html>.

Проаналізувавши динаміку цін на зернові на найбільших світових біржах (Чикаго, Нью-Йорку, Європейська, Причорноморська), варто зазначити, що ринок зернових культур з початку 2014/2015 МР є доволі нестабільним, та залежить від багатьох макро- та мікроекономічних показників, серед яких найважливішими є: поширення тероризму та загроза нових війн, енергетична криза, геополітична напруга у світі, погодні умови на територіях провідних країн-експортерів та імпортерів світу тощо.

Варто зазначити, що у 2021/2022рр. ціни на зернові культури, зокрема пшеницю, мали високу тенденцію до зростання. Так, станом на липень 2021 р., ціни на ф'ючерси пшениці на біржах США знаходилися в межах 600–700 USD cent/бу; ціни на ф'ючерси пшениці на Європейській біржі коливалися в межах 250–280 €/т; ціни на ф'ючерси пшениці на Причорноморській біржі коливалися в межах 310–325 USD\$/т. Головним є те, що на початок 2021/2022 МР ціни на ринку зерна не показували відхилення у більш ніж 50% від мінімальної вартості на початок 2021/2022 МР. Однак, вже

з середини 2021/2022 МР (грудень 2021 р.) ціни на ф'ючерси пшениці зросли у більш ніж 1,5 рази. Станом на червень 2022 р. (кінець 2021/2022 МР) ціни на ф'ючерси пшениці на провідних біржах США коливалися в межах 1000–1200 USD cent/бу; ціни на ф'ючерси пшениці на Європейській біржі коливалися в межах 450–470 €/т; ціни на ф'ючерси пшениці на Причорноморській біржі коливалися в межах 430–470 USD\$/т.

Такий рівень цін є найбільшим показником вартості для пшениці, починаючи з 2014/2015 МР.

Зростання вартості пшениці є доволі очевидним, на це вплинула низка факторів, а саме: прогнозування засушливих умов у Південній Америці та Європі, побоювання щодо енергетичної кризи у світі, геополітична напруга через агресію росії, яка залишила свій слід вже в середині 2021/2022 МР (лютий 2022 р.). Також варто зазначити, що внаслідок агресивних дій росії підвищилася увага страхових компаній до ситуації в Азово-Чорноморському регіоні та зросла вартість страхування експортних вантажів, у тому числі зерна, що зменшило

обсяг закупівлі трейдерами зернових у цьому регіоні, зокрема в українських товаровиробників.

З початком 2022/2023 р. (липень 2022–червень 2023 р.), аналізуючи ті ж самі провідні біржі світу, можна побачити врегулювання ситуації з цінами на зернові – вже у вересні 2022 р. ціни на ф'ючерси пшениці США коливалися в межах 790–950 USD cent/бу; ціни на ф'ючерси пшениці на Європейській біржі коливалися в межах 310–350 €/т; ціни на ф'ючерси пшениці на Причорноморській біржі коливалися в межах в межах 310–325 USD\$/т. Як бачимо, ціни на зернові дещо знизилися, відносно середини 2021/2022 МР, однак все ще тримаються вище рівня цін на початок відповідного періоду. На відносне зниження цін вплинула низка факторів, а саме: реалізація “зернового коридору” та можливість безпечного вивезення зерна з України, початок посівних кампаній у США та Європі, зокрема, посів в Україні озимої пшениці, прогнозування зростання продажів сировини на фондових ринках тощо.

Загалом, проаналізувавши ринок зернових у світі та в Україні, можна зробити висновок: війна в Україні відіграла дуже велику роль у реалізації зернових культур у світі, змінилося все – від можливостей до ризиків, від союзників до ворогів.

Стосовно України, основною проблемою розвитку зернового ринку сьогодні виступає військова агресія росії, що унеможлиблює вчасний та достатній експорт зернових та створює низку перешкод і проблем, зокрема:

- не вивезений повністю минулорічний урожай зерна, що зберігався в сховищах;
- відсутність достатніх обсягів сховищ для зберігання нового врожаю зернових, як через низькі темпи експорту минулих врожаїв, так і через пошкодження та повне знищення інфраструктури для якісного зберігання в певних регіонах;
- необхідність переорієнтації виробників на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції через окупацію низки регіонів та неможливість

виросування на деяких, навіть звільнених, територіях через замінування посівних площ, обстріли та знищення інфраструктури.

Названі чинники вплинули на зменшення посівних площ, зокрема, Херсонської, Запоріжської, Луганської, Донецької та частково інших областей;

– утруднене транспортування зернових культур залізничним шляхом, через відмінності в залізничному покритті з країнами Європи, нестачею залізничних вагонів для перевезення такого роду багажів та замалих потужностей для перевантаження і зберігання продукції за кордоном, що утруднює логістичні процеси, суттєво здорожчує їх та збільшує витрати часу;

– відсутність необхідної інфраструктури для зберігання і перевантаження зерна в Європейських та інших країнах;

– обмеження фінансових ресурсів вітчизняних виробників зернових культур, оскільки через утруднену логістику продукції суттєво збільшується час її реалізації, а отримання коштів за товар переважно відбувається після надання його покупцю.

Як бачимо, залізничне транспортування пшениці з України є доволі складним і не до кінця відрегульованим процесом, оскільки переважно експорт зернових культур до 2022 року здійснювався морським сполученням на 90 %, і тільки 10 % займало наземне транспортування. Саме тому виникають перешкоди, які необхідно вирішувати в короткі терміни, зокрема, налагодити експортування зернових культур залізницею в Європейські порти та продовжити її транспортування до кінцевих споживачів.

Оскільки, заміна залізничних колій на цьому етапі є неможливою, то необхідно спорудити зернові термінали на кордонах з країнами Європейського Союзу (Польщею та Румунією) для збільшення вантажопотоків, спрощення логістичного процесу та можливості знову перейти на ф'ючерсну торгівлю, що розширить фінансові можливості наших виробників.

З метою зберігання пшениці доцільно використовувати усі наявні сховища в країні та будь-які інші можливі варіанти для якісного зберігання без втрати

властивостей товару, зокрема, біг-беги, спеціальні мішки, поліетиленові рукави, підземні елеватори, тентові сховища тощо.

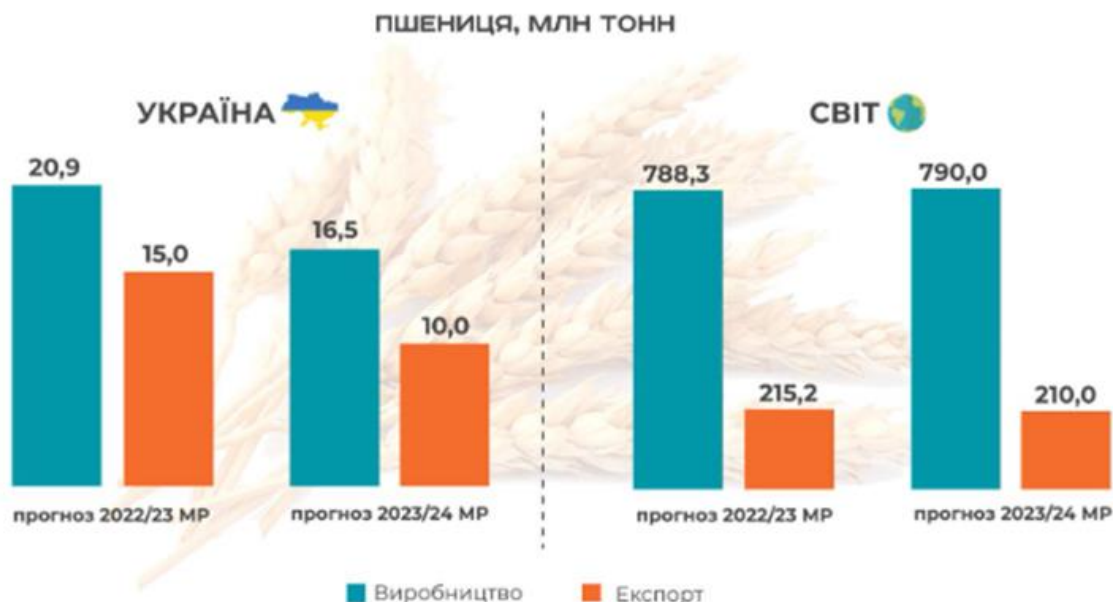

Рис. 3.5 Прогнози USDA

Так, згідно оновленого прогнозу USDA¹⁸ (рис.3.5), в 2023/24 МР показники України щодо виробництва пшениці та кукурудзи зменшилися на 4,4 млн т — до 16,5 млн т і на 5 млн т — до 22 млн т відповідно порівняно з показниками 2022/23 МР. Водночас показники експорту пшениці та кукурудзи також зменшилися: на 5 млн т — до 10 млн т і на 9 млн т — до 16,5 млн т відповідно.

Світові прогнози щодо пшениці на 2023/24 роки передбачають збільшення виробництва, зменшення торгівлі, споживання та кінцевих запасів порівняно з 2022/23 МР.

Світове виробництво прогнозується на рівні рекордних 789,8 млн т, що на 1,7 млн т більше попереднього року. Збільшення виробництва в кількох країнах, включаючи Аргентину (+6,9 млн т до 19,5 млн т), Канаду (+3,2 млн т до 37 млн т), Китай (+2,3 млн т до 140 млн т), ЄС (+4,7 млн т до 139 млн т) та Індію (+6 млн т до 110 млн т), з лихвою компенсує значне падіння в Австралії (-10 млн т до 29

¹⁸ <https://www.ukrinform.ua/tag-usda>

млн т), росії (-10,5 млн т до 81,8 млн т), Україні (-4,4 млн т до 16,5 млн т) та Казахстані (-2,4 млн т до 16,4 млн т).

Світова торгівля пшеницею в 2023/24 МР прогнозується на рівні 210 млн т, що на 5,2 млн т менше порівняно з 2022/23 МР. Очікується, що росія знову стане найбільшим експортером, за ним йдуть ЄС, Канада, Австралія, Сполучені Штати та Аргентина. Різке скорочення експорту для Австралії (-10 млн т до 21 млн т), Індії (-4,8 млн т до 0,5 млн т), України (-5,0 млн т до 10 млн т) та США (-1,4 млн т до 19,7 млн т) з лишком компенсує зростання для Аргентини (+8 млн т до 13,5 млн т), ЄС (+3,5 млн т до 38 млн т) і росії (+1 млн т до 45,5 млн т).

Прогнозовані кінцеві запаси пшениці в 2023/24 МР скоротили на 1,9 млн т — до 264,3 млн т. Прогнозується зниження запасів у росії та ЄС, але зростання в Китаї та Індії.

Висновки до розділу 3

Країни Європейського Союзу, США та Польща допомагатимуть експортувати українське збіжжя на тлі блокування українських морських портів Росією. 12.05.2023р. Європейська комісія представила план зі сприяння експорту сільськогосподарської продукції України. Він передбачає створення "солідарних транспортних шляхів" для вивезення українського експорту.

Станом на 04.05.2023р. до росії з тимчасово окупованих територій України вивезли вже близько 400 тисяч тонн зернових, а росіяни погрожують фермерам забрати ще як мінімум 70 % майбутнього врожаю.

За даними Мінагрополітики, до війни Україна постачала 10% світового експорту пшениці, понад 15–20% ячменю, понад 50% соняшникової олії. Україна обмежила експорт деяких зернових на час війни.

Прогнозуючи стан світового ринку зерна на 2022/2023 МР, можна зробити висновки, що ціни на зернові в середині 2022/2023 МР будуть ще достатньо високими, відчуватиметься напруженість щодо геополітичної ситуації у світі, впливатимуть конфлікти також на Близькому Сході тощо. І, як наслідок, ціни на

пшеницю та кукурудзу в грудні 2022 р. – червні 2023 р. будуть зростати, оскільки грудневі ф'ючерси на пшеницю/кукурудзу всеціло скуповують зараз як на ринку США, так і Європи, а унеможливлення зберігання великої кількості зерна та його безпечної доставки спричинить різкий попит на зерно за його обмеженої на той час пропозиції. На кінець 2022/2023 МР, ймовірно, спостерігатиметься пік цін на зернові, який з початком 2023/2024 МР повинен стабілізуватися з початком нових посівних кампаній, також буде відбуватись зростання посівних площ під посіви пшениці/кукурудзи, оскільки присутні побоювання щодо масового голоду в певних країнах.

Хоча найімовірніше виробництво цих культур у деяких країнах Європи, наприклад, Франції, виробництво кукурудзи може впасти через зростання вартості виробництва та витрат.

Щодо України, то тут все залежатиме від часу припинення війни в країні, після чого буде спостерігатись тенденція до зростання посівних площ та виробництва зернових культур, хоча безпечна та вчасна реалізація продукції все ще лишатиметься під питанням.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної бакалаврської роботи було виявлено наступне:

1. Найважливіший сектор аграрного ринку – зерновий ринок, який є складною системою економічних взаємин і інтересів учасників ринку. Ринок зерна – це відкрита система економічних відносин, яка виникає та складається під час самого процесу виробництва, обігу і розподілу зернопродукції, для котрої характерними є свобода учасників ринку під час вибору покупців, продавців, ринкове ціноутворення, підприємницька свобода формування та використання джерел ресурсів.

2. Функціонування зернового ринку базується в своїй основі на певних принципах, які визначаються ринковою економікою країни: багатоканальність, самофінансування, інфраструктурність.

3. Суб'єкти ринку в залежності від стадій руху товару на зерновому ринку поділяються на три групи: виробники зерна; первинні покупці зерна; кінцеві покупці зерна.

4. Обов'язковим елементом є державне регулювання зернового ринку.

Проаналізовано:

1. Фермерське господарство «Земля і Воля», а саме основні показники діяльності.
2. Структура світового ринку зерна.
3. Програми підтримки ринку зерна як на міжнародному, так і на державному рівні.
4. Діяльність міжнародних зернових бірж та зроблені прогнози щодо ринку зерна у наступні кілька років.

Ми дійшли висновків, що позиція України на ринку зерна дуже міцна. Україна є невід'ємною компонентою світового ринку зерна. Країни Європейського Союзу, США та Польща сприяють експорту українського зерна.

Але Україна зіткається з багатьма перешкодами як зовнішніми так і внутрішніми.

Насамперед все залежатиме від часу припинення війни в Україні. Будьмо сподіватись, що після цього буде спостерігатись тенденція до зростання посівних площ та виробництва зернових культур, хоча безпечна та вчасна реалізація продукції все ще лишатиметься під питанням.

На наш погляд, головне питання зараз, це питання відновлення України, наразі екологічна катастрофа Каховського водосховища, та досягнення довоєнних позицій на міжнародному та внутрішньому ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / В.М. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін. – К.: ННЦІАЕ, 2011. – 1008 с.
2. Бабич А.О. Вдосконалення технології зберігання і використання зерна / А.О. Бабич, А.А. Засуха, Г.М. Калетнік та ін. – Вінниця: Ін-т кормів УААН, 1996. – 240 с.
3. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України / М.Д. Безуглий, С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2012. – №4. – С. 3-15.
4. Бігдан О.В. Теоретичні аспекти екологізації сільськогосподарського виробництва / О.В. Бігдан // Економіка АПК. – 2012. – №10. – С. 46-53.
5. Бойко В.І. Зернове господарство: проблеми і напрями розвитку / В.І. Бойко. – К.: ІАЕ, 2008. – 66 с.
6. Бородіна О.М. Агрохолдинги як база формування корпоративного аграрного устрою в Україні / О.М. Бородіна, А.О. Гуторов // Економіка АПК. – 2012. – №11. – С. 21-30.
7. Бородіна О.М. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп.; [за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи]. – К.: Ін-т екон. та прогнозування НАН України, 2012. – 56 с.
8. Босак А. О., Несміян Д. А. Перспективи забезпечення пшеницею країн Азії. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 11–13.
9. Буркинський Б.В. Реформування системи державної сертифікації на зерновому ринку України / Б.В. Буркинський, В.М. Ганганов, В.М. Лисюк, О.В. Нікішина // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 29-40.
10. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув.– К., 2009. – 432 с.

11. Гайдук Т.Г. Трансформація системи реалізації зерна в Україні до ринкових умов: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / Т.Г. Гайдук. – К., 2009. – 20 с.

12. Ганганов В.М. Механізм розподілу доходів на зерновому ринку України / В.М.Ганганов, В.М. Лисюк, О.В. Нікішина // Економіка АПК. – 2012. – №12. – С. 30-39.

13. Голомша Н., Дзядикевич О. Перспективи світового ринку зерна. Економіка АПК. 2016. № 8. С. 49–52.

14. Герцик В.А. Ієрархічна структура організаційно-економічного механізму управління розподілом підприємства / В.А. Герцик // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — № 172. — С. 22-24.

15. Гуторов А.О. Корпоратизація сільського господарства в Україні / А.О. Гуторов // Економіка і прогнозування. – 2012. – №4. – С. 82-92.

16. Данильченко Р.В. Міжнародний досвід функціонування та регулювання зернового ринку Р.В. Данильченко, Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 1. – с. 109-118

17. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 3-9.

18. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми / О.М.Бородіна, С.В. Кирилюк, О.Л. Попова та ін.; за ред. д-ра екон. наук О.М. Бородіної. – К.: Ін-т екон. та прогнозування НАНУ, 2008. – 264 с.

19. Дмитрук Б.П. Про реформування інфраструктури ринку зерна / Б.П.Дмитрук // Економіка АПК. – 2013. – №1. – С. 60-65.

20. Кирилюк Є.М. Формування економічних відносин сільськогосподарських товаровиробників із посередницькими структурами в Україні: Монографія / Є.М. Кирилюк. – Черкаси: Вид. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2009. – 212 с.

21. Кирилюк Є.М. Аграрний ринок в умовах трансформації економічних систем: [Монографія] / Є.М. Кирилюк. – К.: КНЕУ, 2013. – 571 с.

22. Колесов О.С. Маркетингові дослідження та аналіз ринків зернопродукції регіону / О.С. Колесов. – К.: Задруга, 2002. – 150 с.

23. Колесник В.М. Сучасний стан маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств зерно продуктового під комплексу АПК / В.М.Колесник // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково–практичної конференції. – Миколаїв, – 2005. – С. 11-13.

24. Колесник В.М. Організаційні аспекти маркетингу у зернопродуктовому підкомплексі АПК / В.М. Колесник // Тези доповідей Причорноморської регіональної науково-практичної конференції. – Миколаїв, – 2006. – С. 36-38.

25. Колодійчук В.А. Логістична концепція управління запасами на регіональному зерновому ринку В.А. Колодійчук // Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. – 2012. – №19(1). –С.160–169.

26. Колодійчук В.А. Галузеве позиціонування зернопродуктового підкомплексу АПК України / В.А.Колодійчук // Економічний часопис XXI. –9–10(1), 2014. – С.45-49

27. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2012. – №3. –С. 3-15.

28. Лобас М.Г. Економічна стійкість сільськогосподарського виробництва як основний чинник його конкурентоспроможності / М.Г.Лобас, В.І. Бойко // АгроІнКом. – 2013. – №3–4. – С. 23-27.

29. Організація і планування сільськогосподарського виробництва / За ред. Зрібняка Л. Я., Ільчука М.М.– К.: Нічлава, 2013.

30. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. посібник / М.М.Ільчук, Т.Д.Іщенко, В.К.Збарський та ін.; За ред. М.М.Ільчука. – К.: Вища освіта, 2014. – 398 с.

31. Охріменко І.В. Методичні підходи до побудови системи заходів державного регулювання аграрного ринку / І.В. Охріменко // АгроІнКом. – 2011. – №4 – 6. – С. 20-23.

32. Саблук П.Т. Аграрний сектор в умовах членства України у СОТ: здобутки і перспективи / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2011. – №3. – С.5.

33. Соболев Д.А. Роль інструментів державного регулювання у вдосконаленні логістичної системи торгівлі зерном в Україні / Д.А. Соболев // Економіка АПК. – 2012. – 8. – С. 44-46.

34. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: [наук. доп.] / О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи. – К.: Ін-т екон. та прогнозування НАЛУ, 2012. – 56 с.

35. Фоменко С.В. Формування зернопродуктового підкомплексу АПК / С.В. Фоменко // Економіка АПК. – 2002. – №12. – С. 60-62.

36. Формування і розвиток ринку зерна в Україні / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник, Р.П. Саблук, О.В. Овсянніков. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 190с.

37. Франченко Л.О. Оптимізація каналів просування виробниками зерна на світовий ринок / Л.О. Франченко // Економіка АПК. – 2013. – №9. – С. 136–142.

38. Худолій Л. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні / Л.Худолій. – К.: ІАЕ, 1998. – 211с.

39. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / О.М. Шпичак та ін.; ред. О.М. Шпичак. – К.: 2000. – 585 с.

40. Чмирь С.М. Розвиток зернопродуктового підкомплексу в Україні: [монографія] / С.М. Чмирь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 292 с.

41. Шатравка Ю. Украинский рынок пшеничной муки: кто помогает, а кто усложняет / Ю.Шатравка // Хранение и переработка зерна. – 2013. – № 3. – С. 15-16.

42. Шебаніна О.В. Розвиток виробництва зерна і його значення у забезпеченні продовольчої безпеки / О.В. Шебаніна, Т.В. Демченко // Економіка АПК. – 2008. – №12. – С. 9-12.

43. Шкуренко Л.В. Формування центрів з виробництва насіння озимих зернових культур / Л.В. Шкуренко // Економіка АПК. – 2012. – №5. – С. 169-172.

44. Шолойко А.С. Тенденції державної підтримки сільського господарства / А.С. Шолойко // Економіка АПК. – 2012. – №5. – С. 41-44.

45. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку: Монографія / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ «Ін-т аграрної економіки», 2009. – 480 с.

46. Шпичак О.М. СОТ та економічні проблеми АПК України / О.М. Шпичак // АгроІнКом. – 2008. – №3-4. – С. 18-22.

47. Шпичак О.М. Теоретико-методологічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2012. – №8. – С. 3-19.

48. Шпичак О.М. Вигоди та проблеми експорту зерна з України / О.М. Шпичак, О.В. Боднар // Економіка АПК. – 2014. – №10. – С. 5-16.

49. Шубравська О.В. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників / О.В. Шубравська, К.О. Прокопенко // Економіка і прогнозування: – 2013. – №2. – С. 118-129.

50. Щодо важелів сприяння оновленню матеріально-технічної бази аграрних підприємств: аналітична записка [Електронний ресурс] / О.Собкевич, В. Русан, А.Юрченко, В.Скороход; Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/449>.

51. Якобчук В.П. Концептуальні аспекти формування зернового кластеру в регіоні / В.П. Якобчук, О.В. Захаріна // Економіка АПК. – 2012. – №1. – С. 115-120.

52. Якубів В.М. Соціоекономічний підхід у забезпеченні збалансованого розвитку аграрних підприємств / В.М. Якубів // Економіка АПК. – 2012. – №8. – С. 57-61.

53. World integrated trade solution (WITS) | data on export, import, tariff, NTM. *World Integrated Trade Solution (WITS) | Data on Export, Import, Tariff, NTM*. URL: <https://wits.worldbank.org>.

54. What does export? | OEC. *OEC – The Observatory of Economic Complexity*. URL: https://oec.world/en/visualize/tree_map.

55. Tripoli. Українська група компаній Alebor Group розпочали прийом та сушку кукурудзи. Трипілля – ціна на зерно, каталог фермерів та зернотрейдерів. URL: <https://tripoli.land/ua/news>.

56. Блоги від топових спікерів агросектору. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/blog>.

57. Рейтинги експортерів та виробників агропродукції України та світу. Latifundist.com. URL: <https://latifundist.com/rating>.

ДОДАТКИ

Ініціатива щодо безпечного транспортування зерна та продуктів харчування з українських портів

1. Сторонами цієї Ініціативи є Турецька Республіка, Російська Федерація та Україна за пропозицією Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Ця Ініціатива є багатосторонньою угодою Сторін, як це визначено в Міжнародній конвенції з охорони людського життя на морі 1974 року з поправками (SOLAS), Правила XI-2/11 Міжнародного кодексу охорони суден і портових засобів (Кодекс ISPS), частина В, пункт 4.26.

3. Метою цієї Ініціативи є сприяння безпечній навігації для експорту зерна та пов'язаних з ним харчових продуктів і добрив, включаючи аміак, з портів Одеса, Чорноморськ і Южний («українські порти»).

4. Сторони визнають роль Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у забезпеченні обговорення цієї Ініціативи та запитують його подальшу допомогу в її реалізації, сприянні гуманітарній місії Організації Об'єднаних Націй і відповідно до її повноважень і мандатів.

5. Для досягнення цілей цієї Ініціативи та для забезпечення безпечного плавання суден, що перевозять зерно та продукти харчування, Сторони погоджуються про наступне:

Основні положення Ініціативи

A. Ця домовленість передбачає, що всі Сторони нададуть максимальні гарантії щодо безпечного та надійного середовища для всіх суден, які беруть участь у цій Ініціативі. Перед початком операцій буде створено координаційну структуру. У Стамбулі під егідою ООН створюється Спільний координаційний центр (СКЦ), який включає представників Сторін та ООН. СКЦ здійснює загальний нагляд і координацію цієї Ініціативи. Кожна Сторона та Організація Об'єднаних Націй будуть представлені в СКЦ однією високопоставленою посадовою особою та узгодженою необхідною кількістю представників.

B. Інспекційні групи будуть створені в Туреччині. Інспекційні групи в Туреччині складатимуться з представників усіх Сторін та ООН. Судна здійснюватимуть рейси до портів в Україні та виходитимуть у порти Туреччини за умов, узгоджених з Туреччиною.

Підписувач: Ширяков Василь Олександрович
Сертифікат: 58E2D9E47F90030780600000020AD32006A549900
Дійсний з 11.08.2021 0:00:00 по 10.08.2021 23:59:59

3488/13/14-22 еід 21.07.2022

затвердженням СКЦ, після перевірки суден інспекційною групою. Основним обов'язком інспекційних груп буде перевірка відсутності несанкціонованих вантажів і персоналу на борту суден, які прямують до українських портів або виходять з них.

С. Уся діяльність в українських територіальних водах здійснюватиметься під владою та відповідальністю України.

Сторони не здійснюватимуть жодних нападів на торгові судна та інші цивільні судна і портові споруди, які беруть участь у цій Ініціативі.

У разі необхідності розмінування, мінний тральщик іншої країни, за погодженням Сторін, очищатиме підходи до українських портів, якщо це необхідно.

D. Торговельні судна будуть попередньо зареєстровані в СКЦ, з перевіркою їх даних та підтвердженням їх портів завантаження, тісно співпрацюючи з адміністрацією порту. Під час проходження суден здійснюватиметься технічне спостереження. Судна рухатимуться морським гуманітарним коридором, узгодженим усіма сторонами. СКЦ розробить і розповсюдить детальний оперативний і комунікаційний план, включаючи визначення безпечних гаваней і варіантів медичної допомоги.

E. Для запобігання будь-яким провокаціям та інцидентам рух суден, що прямують морським гуманітарним коридором, контролюватиметься Сторонами дистанційно. Жодні військові кораблі, літаки, безпілотні літальні апарати (БПЛА) не можуть наближатися до морського гуманітарного коридору ближче, ніж на відстань, узгоджену СКЦ, без дозволу СКЦ та після консультацій з усіма Сторонами.

F. Якщо на судні, що проходить транзитом морським гуманітарним коридором, виникають будь-які підозрілі дії, недотримання правил цієї операції чи надзвичайні ситуації, залежно від його розташування, за рішенням СКЦ та відповідно до міжнародного морського права Сторони нададуть необхідну допомогу екіпажу або проведуть перевірку на предмет гарантій безпеки.

G. Усі торговельні судна, які беруть участь у цій Ініціативі, підлягають інспекції, яку проводить інспекційна група в гаванях, визначених Туреччиною, на вході/виході до/з Турецької протоки.

ДОКУМЕНТ СЕД Мінінфраструктури

Підписувач: Шкурков Василь Олександрович
Сертифікат: 33E209E7F900397809D0000020AD32006A5A9800
Підписано: 11.08.2023 09:05:00 н.д. 10.08.2023 13:40:40

Міністерство інфраструктури України

3488/13/14-22 від 21.07.2022

Н. Ця ініціатива залишатиметься чинною протягом 120 днів із дати підписання всіма Сторонами та може автоматично продовжуватися на такий самий період, якщо одна зі Сторін не повідомить інші про намір припинити дію Ініціативи або змінити її.

І. Ніщо в цій Ініціативі не буде розглядатися як відмова, явна чи непряма, від привілеїв та імунитетів Організації Об'єднаних Націй, і Сторони гарантуватимуть, що Ініціатива не тягне за собою жодних зобов'язань для Організації Об'єднаних Націй.

Вчинена в м. Стамбул 22 липня 2022 року

Підписанти:

За Україну

За Турецьку Республіку

Олександр КУБРАКОВ
Міністр інфраструктури

Хулусі АКАР
Міністр оборони

За свідченням:

За Організацію Об'єднаних Націй

Антоніо Гутерас
Генеральний Секретар

ДОДАТОК Б

